

1924

Kolmas aastakäik

№ 3—4

EESTI KEEL

Emakeele Seltsi ajakiri

Toimetus:

A. Saareste

Peatoimetaja k. t. ja toimetuse sekretär

L. Kettunen

Tartus, 1924

Emakeele Seltsi kirjastus

Sisukord.

	Lk.
1. Professor Jaan Jõgever †. In Memoriam. (Näopildiga) . . .	66
2. M. J. Eisen, Eesti keelest kadunud, saksa keeles püsinud eesti-keelsed kohanimed . . .	67
3. A. S-te, Etümoloogilised märkused IV . . .	83
4. J. Mg., Etümologiseerimiskatseid . . .	85
5. L. Pärt, Murdesugemeid kogumas II . . .	87
6. Ks. Kurgvel, Murdetekst Jämajast . . .	96
7. E. Muuk, Õigekeelsuslikke vaidlusküsimusi . . .	97
8. Küsimused ja kostused.	
A. S-te, „Kas varsti, varssi või varsi?“ . . .	109
A. S-te, „Kas algul või alul, õla või õlg, paled või palged?“ . . .	110
9. Raamatute ülevaade.	
H. P-p, Līvo lōlōd . . .	114
10. Toimetusele saadetud . . .	115

Tähelepanemiseks aust. kaastöölisele.

Toimetuse töö hõlbustuseks palume „Eesti Keele“ lugupeetud kaastöölisi käsikirjadel täita ainult üks lehekülg. Soovitav, et käekiri oleks võimalikult selge, eriti tsiteeritavad keelevormid. Harvendus tähendatagu ära ühe joonega sõna (lause) all, j ä m e („rasvane“) trükk kahe joonega, kursiiv (keelekujud, näited) punase joonega ehk lainelise joonega (~~~~), fraktuur kiri katkestatud joonega (— — —), petiit täppjoonega (.....).

Austavalt

„Eesti Keele“ toimetus.

Fr. R. Kreutzwaldi
nim. ENSV Riiklik
Raamatukogu

1924

Kolmas aastakäik

№ 3-4

EESTI KEEL

Emakeele Seltsi ajakiri

Toimetus:

Tartu, Vabriku 3, kort. 8

Talitus:

Tartu, Gildi 8, teisel korral

Professor Jaan Jõgever †.

Professor Jaan Jõgever.

In memoriam.

Laiemaile ringkondadele küll vist teadmatu, lähemaiseisjate poolt aga mõnda aega juba rahunutusega jälgitud haiguse ühtesoodu halvenev käik on jõudnud saatuslikule lõpule: prof. J. Jõgever ei viibi enam meie emakeele kasuks töötavate ridades. Kehva Saaremaa ja omaaegsete raskete Eesti olude pojana ei ole lahkunu oma eluajal saanud küll mitte kujuneda väljapaistvaks õpetlaseks soomesugu keelte uurimise alal, kuid ta on suutnud tõusta siiski esimeseks nende tege-laste seas, keda eesti rahvas on jaksanud läkitada tumedamälestusliku veneaja lõpul, üle kolmekümne aasta kestvusel, arendajatena ja uurijatena eesti keele ja folklore kehvalt haritud tööpõllule. Tema „Eesti keele õpetus“ (1904), „Eesti muinasjutud“ (1915), „Eesti keele häälikute ajalugu“ (1918) ja „Eesti keele grammatika“ I—III (1919—20) on ja jäävad ka edaspidi — oma aja raamides muidugi — tähistesteks. Juba vene aegu Tartu ülikoolis eesti keele lektorina ja ka hiljem, vanaduse päevil, Eesti ülikooli eesti keele professorina ja teadusk. dekaanina on J. Jõgever ometi mahti leidnud ette võtta murdeuurimisirännakuid Saaremaale, mille tule-musena tal viimaste aastate jooksul valmines kehakas uurimus Saaremaa idapoolsete murrete häälikajaloo kohta. Veel hiljuti, juba 64 a. raugana, kõneles ta oma kavatsus-est seda uurimust oma doktori-dissertatsioonina ülikoo-lile esitada, kuid võimete raugemise algust tundes kurtis tema mitmel puhul ärdalt oma jõuetust seda käsikirja viimistleda. Veel hiljuti, enne haiguse raskemat kriisi, avaldas ta soovi omastele: kui oleks kümme eluaastat õladelt vähendatud, et suuta veel teenida Eesti üli-kooli ja Eesti teadust küllaldaselt!

Värskust ja tahtejõudu jätkus tal selleks veel ta elu lõpupäevini. Viimsete haigusnädalate aegu, kui tal juba kõnelemise ja aktiivsema mõtlemise võime puudus ja kui temale ülikooli asjust ja tema teistkorda trükis-olevast grammatikast kõneldi, avaldus ta soe osavõtt poolelijäänud elutööst ja ettevõtetest silmist voolavais kuumades pisarates ja sügavalt kurvas näoilmes.

Puhka nüüd rahu oma töörasekustest, esimene eesti keele professor ja lugupeetud kaastöötaja ühisel põllul!

Eesti keelest kadunud, saksa keeles püsinud eestikeelsed kohanimed.

Harva on meie kodumaal mingisuguse tähtsama koha nimi eesti ja saksa keeles samasugune; saksakeelne nimi erineb sagedasti eestikeelsest nimest, olgu et sakslased eestimaalisele kohale saksapärase, hoopis uue kohanime andnud või aga eestikeelse nime oma keele järele ümber on moodustanud. Siiski leidub üks liik kohanimesid, kus eestikeelne nimi ajajooksul eesti keelest hävinud, saksa keeles aga muutumatult ehk enam-vähem muudetud kujul on püsinud. Tundugu kohanimed ka nagu kivistunud olevat, alluvad nad ometi nagu kõik muu maailmas muutusele; endine nimi taganeb kas uue eest või vana nimi muudab aja jooksul oma kuju. Venelased olid viimasel ajal agarad valdu ümber ristima, neile enamasti kellegi keiserliku perekonna liikme ristinime määrates; sakslaste seas märgati vähem sarnast ristimise tuju, kuid tundmata ei olnud see neilgi. Tuletan meelde, et mineva aastasaja 80. aastatel omanik oma mõisa *Kodijärve*, mida saksa keeligi seni niisama *Kodijärv* hüüti, *Gotensee*'ks ümber ristas, soovides uskuma panna, et siin muiste mitte eestlased ei asunud, vaid gootlased, kelle nime järv mäletab. Nagu sakslaste poolt eestlastele palju saksakeelseid sugunimesid on antud, nii tihti anti ka talukohtadele saksakeelseid ja muid uusi nimesid. Kui pärastine „Tallinna Sõbra“ toimetaja Eichhorn Vigalas mineva aastasaja teise poole algusel maad mõõtis, õnnestas ta palju sealseid talusid uute nimedega; kui ka neist rahvasuus vähesed eluõigust on omandanud, elavad nad ametlikkudes kirjades ometi edasi. Sedaviisi kannab Eestis hulk kohti kahekordseid nimesid: üks rahvasuu nimi, teine nii ütelda mõisa poolt antud ametlik nimi.

Nagu tähendatud, muutuvad kohanimed ka rahva enda suus. Võin selles suhtes oma kogemustest näituse anda. Mihkli kihelkonnas on Avaste soos *Maalinna* talud, endise Soontagana maalinna järeltulijad, samuti *Maalinna* talu Vigalas Avaste soo ääres. Lapsepõlves kuulsin kohta alati ainult *Maalinna*'ks nimetatavat; hilisemal ajal kuulsin *Maalinna* kõrval juba *Maalja* kuju.

Kuid sarnastest nähtustest ei taha ma siin pikemalt kõneleda, vaid kohtadest, kus eestlased vana eestikeelse nime koguni kõrvale on heitnud, sakslased oma keeles selle

aga alal hoidnud. Sarnaseid kohti leiame ligi poolsada. Paneme neid siin tähele.

Metsatukkadele, metsasaartele antakse sagedasti *salu* nime. Niisuguseid *salu*-nimelisi kohti leidub meil praegu veel palju, kui neil mõnelpool ka *salu* puudub.

Pärnu-Jaagupi kihelkonnas kannab üks mõis nime *Sallentack*, kuna kohta eesti keeles *Roodi*'ks kutsutakse. *Sallentack* avaldab meile vähe väänatud endist eestikeelset kohanime *Salu(n)taga*. Eesti *salu(n)* esineb sakslastel *sallen*-kujul ja *taga* kujul *tack*. Eesti nimedest saksakeelsetes kirjutusviisides jäetakse harilikult ikka viimane vokaal ära, seega *taga* sõnast *tack*, *salu* sõnast *sall*, *sal*, *pala*-sõnast *pall*, *küla*-sõnast *küll*. Eestlased aga loobusid aja jooksul *Salutaga* nimest, hakates kohta omaniku Grooti järele *Roodi*'ks nimetama (Stryk, Beiträge I 308), millist nime mõis veel praegu kannab. Enne kui Gustav Adolf selle mõisa Peeter Grootile andis, hüüti kohta veel *Salotack*, alles hiljemini muudeti *Salotack Sallentacki*'ks (Stryk, Beiträge I 308). — Hageri kihelkonnas leidub ka saksakeeles mõis *Sallentack*, kuid siin ei ole eestlased mõisa nime muutnud, vaid kutsuvad teda praegu veel *Salutaguse*. — Kolmanda samanimelise mõisaga puutume Põide kihelkonnas kokku; siin nimetatakse kohta ometi natuke lühemalt *Saltack*. Nagu *Roodi*, on seegi mõis esialgse nime kaotanud ja teda kutsutakse *Reina*'ks. *Reina* nime on mõis omandanud sugukonnalt Treidenilt, kelle käes mõis juba enne usupuhastust oli ja kelle omaks see 1723-ni jäi. (Buxhövdén, Materialien 135). — *Sall*-nimeline mõis, eesti keeli *Kaali*, on Püha kihelkonnas olemas; nimi tuleb muidugi sõnast *salu*; eesti keeles nimetatakse kohta aga omaniku Gahleni järele *Kaali*'ks. Gahlenid omandasid mõisa 1528—1729 (Buxhövdén, Mater. 115). — Jõhvi kihelkonna *Türpsal*, eesti keeles *Järve*, on saksa keeles vana *salu* nime alal hoidnud, mis muu nimega kokku liidetud on; eestlased on hiljemini hakanud kohta *Järve*'ks kutsuma. *Türpsal* kõrval esinevad dokumentides veel sõnakujud *Turpsal*, *Turpsall*, *Turbsall*; nende sõnakujude järele võime oletada, et meil siin *turb*-, *turvasalu*'ga tegemist. Otepää kihelkonna *Sallual* — *Saluala* ei ole eesti keeles nime muutunud. A. Thor-Helle tunneb Järva-Madisel eesti ja saksa keeles *Kurissalu* (*Kurrisallo*) (Anweisung 116), nüüd on eesti keeles *salu soo*'ks moondunud: *Kurissoo*. — *Salu* poole tähistab ka Muhu *Tamsel*, eesti keeli *Tamsa*. Vist on sakslased aja jooksul *Tamsal* (= *Tamsalu*) sõnast *Tamsel* teinud, eestlased aga *Tamsalu Tamsa*'ks lühendanud.

Niisama kui metsasaarega = saluga sagedasti kokku puutume, puutume vahel kokku ka veesaarega, s. o. lihtsalt saarega. Käsitlen siin muidugi ainult neid *saar-lõpulisi* kohanimeid, mis eesti keeles enam ei kanna saare nime. Pärnu linna juures on *Ravvasaar*, mida eestlased *Rääma*'ks nimetavad. *Rava* tähendab Wiedemanni järele veealust kivi. Nime sobivus — 'veealuse kivi saar' — sellele kohale jääb küsitavaks, olgu siis, et vanasti Rääma all olevas Pärnu jões mingisugune rava on peitunud, mis hiljemini kõrvaldatud. Muul juhtumusel võiksime nime tuletada lähedal oleva raba tõttu sõnast *raba* gen. *raba - rava*. Eestlased on kellegi Bremeni nime *Rääma*'ks moondanud. Jänesselja — Sauga poolne Pärnu linna osa — kannab praegu veel saksa keeles nime *Bremerseite*, kuna eestlased selle asemel tavalisest *Ülejõe* ütlevad.

Järvamaal puutume mitme *saar-lõpulise* nimega kokku. Peetri kihelkonnas on *Kirrisaar* = *Kirisaar*, mida eesti keeles nüüd *Koordi*'ks hüütakse. Eestikeelse nime on mõis, võiks arvata, omanikult *Kordt*'ilt pärinud, kuid et mõis vanasti saksa keeles vahel nime *Gorenhof* kandis (Landrolle 1694, lk. 266), peame seda tuletama nimest *Gor*, missuguse nimeline mõisnik sealpool tõesti asus. Imelikul viisil esineb mõisa nimes eesti keeles ometi *d* (*Koordi*). — Samas kihelkonnas leidub veel *Orrisaar*, dokumentides vahel *Orris*, *Orgesall* ja *Oryest*, eesti keeli *Esna*. Eestikeelse nime omandas mõis omanikult Aleksander von Essenilt, kellele Rootsi kuningas Gustav Adolf ta 21. oktoobril 1626 kinkis. (Ungern-Sternberg, Materialien zur Gütergeschichte Jervens 435) — Kadriina *Kurrisaar*, vist *Kurisaar*, kannab eesti keeles endise omaniku Polli nime: *Polli*.

Iseäranis rohkesti jälgi on saksakeelsetesse kohanimedesse sõna *küla* järele jätnud. Mõnes saksakeelses nimes on ometi *küla* nii ära moonutatud, et vaevalt veel *küla* võib lugeda. Üks sarnane mõis on Otepää kihelkonnas *Megel*, mida *Mäeküla* tuleb lugeda (vrd. *Jägel* = *Jõe*). *-gel* = *-küla* tuletab sama sõna ligi 20-viisilist kirjutust Liber Census Daniae nimelises teoses meelde, kus sellele kujule kõige rohkem läheneb *Sellaegael* = *Seljaküla*. Vanus dokumentides esineb see mõis ka *Metztacken* nime all. Kas eestikeeleski mõisat *Metstaga* mõisaks hüüti, jääb küsitavaks. *Metztacken* nime saksa keeles omandas koht XVI aastasajal omanik Melchior *Metztacken*ilt, kes sugunime Virumaa sellenimeliselt mõisalt on pärinud. *Metztacken*i pärija Magnus Nieroth sai selle mõisa XVII aastasaja esimesel veerandil enesele ja hiljemini kinnitati see 1626 talle ametlikult. Omaniku Nie-

rothi järele hakkasid eestlased mõisat *Neeroti* mõisaks hüüdma (Stryk, Beiträge I 120 jj.) ja hüüavad praegugi veel. Nerothi sugukond on aga oma sugunime Reini äärest Nerothi mäelt pärinud. Seega hüütakse kohta eestikeeles meie ajal saksa mõisniku sugunime ja Saksamaa mäe järele; sakslased sama koha jaoks Megeli nime tarvitanes mõtlevad niisama vähe Mäeküla peale kui eestlased seda nime kuulsed.

Teise, samuti tundmatuks väänatud küla nime sisaldavad *gal-*, *gall-* lõpulised kohanimed. Siin oleks kohe *Ninigal* nimetada, millist kohta eesti keeles *Päri*'ks hüütakse. *Ninigal* sunnib meid seletust sõnast *Niiniküla* otsima. Kas tohime aga *gal*'ist *küla* välja lugeda? Näpunäiteid annab meile selleks Liber Census Daniae, kust sarnaseid *küla*-sõna kujusid leiame kui *Kalligalae* = *Kalliküla*, *Sellaegael* = *Seljaküla*. Samal viisil väänasid sakslased esimesel ajal *Niiniküla* *Ninigal*'iks. Liivlastegi alal esineb sarnaseid *gal*-lõpulisid kohanimed, näituseks *Sissegal*, *Pernigal*, aga koguni ka *Nynegall* (Brueningk-Busch, Güterurkunden 668). Eestlased on endise kohanime ümber vahetanud omaniku sugunime vastu. 1652 võttis selle mõisa Villibald Bergen enesele, kelle suguvõsa kätte mõis umbes 75 aastaks jäi. (Stryk, Beiträge 344.) Omaniku Bergeni järele hakkas vallarahvas mõisat Bergen, Bergi, Beri = *Päri* mõisaks hüüdma, missugust väänatud nime ta praegu veel kannab. — Teine sarnane *gall*-lõpuline mõis on Martna kihelkonnas *Lechtigall*, eesti keeles *Lähtru*. Siin ei erine eesti nimi palju saksakeelsest nimest. Saksakeelsest nimest tuleb *Lehtiküla* välja lugeda, vaevalt *Lähteküla*, eestikeelne nimi tähistab ennemini *Lähte* poole; sellele *Lähte* nimele on juurde lisatud lõpp *-ru*, mille seletuseks kindlamad andmed puuduvad. Hupelil on koha eestikeelne nimi *Lehtro* (Topogr. Nachrichten III 535). Dr. A. Saareste küsib, kas nimi mitte *lähte oru*'st pole tekkinud (Leksikaalsest vahekordadest eesti murretes I 13). A. Thor-Helle (Anweisung 319) nimetab Lähtrut *Ledo*'ks.

Muud külanimed saksakeelsetes kohanimedes ei erine palju eestikeelsest *küllast*; need lõpevad kõik — *küll*'ga. Võtame näituseks Väike Maarjas *Ottenküll*, nimi, mis meieaegsele sõnale *Otiküla* vastaks. Eesti keeles on koht vana nime kaotanud ja kohta on hakatud omaniku Stryki järele *Triigiks* nimetama ja seda väänatud omaniku sugunime kuju kannab ta tänapäevani. Hupelil puudub *Ottenküll* eestikeelne nimi. Karja kihelkonnas on Stryki omandatud mõis *Riigi* nime pärinud.

Helme kihelkonnas on *Vagenküll* jällegi sarnane koht. Selle mõisa ümbruses olnud vanasti *Vaoküla*, mille mõisnik ära kaotanud ja mõisa *Vagenküll* asemele ehitanud. Näib ometi, et küla siis veel mitte *Vaoküla*'ks ei hüütud, nagu kohalikud elanikud praegu väidavad, vaid *Vaguküla*, mis nime sakslased omakeelsele *Wage* ehk *Wagen* sõnale on lähendanud. Eesti keeles hüütakse kohta mitmet moodi, nagu *Taagepera*, *Tagapera*, *Tagapära*, *Taagapära*, *Taagepere* jne. Eestikeelse nime on koht mõisnik Stackelbergilt pärinud, kes 1674 mõisa ja valla ostis. Stackelbergi suguvõsa kätte jäi mõis 1789-ni (Stryk, Beiträge 366). Stackelbergi nime väänas rahvas mitmet moodi, kuni viimaks nimest niisugused kujud saadi kui ülimal nimetatud. Hupel kutsub 1782 mõisat eesti keeles Takelbergi mõisaks (Topogr. Nachr. III 333). Nagu näha on nime viimase 100 aasta jooksul veel enam eestistatud.¹

Edasi puutume kaks korda nimega *Kurküll* kokku, esimese korra Ambla kihelkonnas, teise korra Viru-Jaagupi kihelkonnas. *Kurküll* võiks *Kuurküla* tähendada, aga niisama hästi *Kurgküla* ja *Kuraküla*. Nimi peab vana olema, aga imelikul viisil puudub Ambla *Kurküll* Engel Hartmanni nimestikus a. 1586. Ambla *Kurküll* tähistab õieti *Kurgküla* poole, sest selle eestikeelne nimi kuulub *Kurge*; kuid lõpp *-g* võib *küla* jäänuski olla; viimast nime, *Kurge*, tunneb juba Hupelgi. A. Thor-Helle Anweisung'is on koha eestikeelne nimi *Lese* (lk. 316). V.-Jaagupi *Kurküll* kannab eesti keeles *Kütti* nime; Hupel tunneb ometi eesti keeleski *Küti* kõrval *Kurkülla* (Topogr. Nach. III 490), vist küll *Kuurküla* lugeda. Ka Lätimaal Pernigelis on *Kurküll*.

Kurküll juhib tähelepanu veel ühe *Kur*-nime peale, mis küll enam *küla*'ga ei ole ühendatud, vaid *kund*-ollusega. See on *Kurkund* Saarde kihelkonnas. *-kund* on muidugi sama, mis praegune lõpp *-kond*, soome *kunta*, nagu *maakond*, *kihelkond* jne. Varemini tarvitati eestikeeleski *kund*-lõppu. *Kurkund* siis ehk *Kurakund*, kuid võimata ei ole *Kurekund*; dokumentides ei esine *Kurkund* enne 1500. Eesti keeles kannab koht nime *Kilingi*. Selle nime päris mõis Valentin Schillingilt, kelle omaks ta 1663 sai (Stryk, Beiträge I 330). Schillingit hüüdsid eestlased *Kilingi*'ks ja andsid ta asukohalegi *Kilingi* nime, mis sellele tänini jäänud.

¹ Tahetakse praeguse nime juurde jääda, oleks kõige kohasem selge eesti nimi *Tagapära* (= taga-pära, läti piiri ääres) tarvitusele võtta ja saksa väänded kõrvalde jätta, või jälle muistse eesti nime *Vaguküla* juurde tagasi pöörda.

Saksa keeles on *küla* veel *Euseküll*, *Ossaküll* nimes, kuna eesti keelest *küla* on kadunud, öeidakse lihtsalt veel *Õisu*, dokumentides *Oiso*, *Oisa*, *Oyes*, alguses seega *Ojasuu* ehk *Ojasoo* küla. Niisama Urvaste kihelkonnas vane mates dokumentides *Koiküll*, nüüd *Koik*, eesti keeli *Koigu*, niisama, Alistes *Penniküll*, nüüd eesti keeli *Penoja*. Kuusalu *Vallküll* eesti keeli nüüd kokku tõmmatult *Valkla*, Juurus *Herküll*, eesti keeli kokku tõmmatult *Härgla*'ks, Kadriinas *Vattküll*, eestikeeli *Vatku*. Märjamaal *Sötküll*, eesti keeli *Sötke*, Pöides *Hauküll*, eesti keeli *Haudla*.

Saksakeelsed nimed *Torgel* ja *Turgel* tähistavad sinnapoole, et nende kohtade eestikeelsed nimed vanasti kuuldusid *Toriküla* ja *Türiküla*.

Simuna kihelkonnas *Rachküll* kannab eesti keeli meie päevil tavalisest *Rahkla* nime, kuna enne koht *Rakküla*'ks hüüti; A. Thor-Helle Anweisung 315 nimetab kohta eesti keeli veel *Rakkülla*. — Lääne-Nigula *Udenküll* kuulub A. Thor-Helle Anw. 320 ja Hupeli T. Nachr. III 541 järgi eesti keeli *Ukla*, seega siis juba 200 aasta eest on *Uueküla* enese *küla* koondanud; praegu esineb nimi tavalisest *Uegla*, *Uuegla* kujul. — Valjalas puutume saksa keeles *Sackküll* nimelise kohaga, eesti keeli *Sakla*'ga kokku. Saksakeelsest nimest selgub, et eestikeelne nimi *Sakküla*'st, õigem *Sakuküla*'st tekkinud. Küla omanik oli keegi Sack, nagu *Saku* Tallinna ligidalgi sellenimeliselt mõisnikult nime päris. Lüganuse *Sackkof*, eesti *Saka* ja Trijadi *Sackenhof* Läti maal põlvnevad niisama Sack ehk Sacken nimeliselt mõisnikult. Valjala *Sakla* kandis enne seda, kui teda *Sakküla*'ks hakati nimetama, *Lehtmetsa* nime (Hupel, Top. Nachr. III 385).

Kosk on ennast kahel puhul saksakeelsetes kohanimedes alal hoidnud, kuna ta eesti keelest on kadunud. Leidub eesti keelestki *Kose* nimelisi kohti, kuid need kuuluvad saksa keeles umbes niisama ega tule sellepärast siin käsitlemisele. Rõuge kihelkonnas on *Kosse* mõis, praeguse kirjaviisi järele muidugi *Kose*. Eesti keeles hüütakse kohta *Viitina*'ks. *Viitina* on vääne sugunimest Vietinghof. 1598 jõudis mõis Otto Vietinghofi omaks ja jäi selle kätte kauemaks ajaks (Stryk, Beiträge I 277). Sel ajal kui Vietinghofid mõisa omandasid, hakkas rahvas seda Vietinghofi mõisaks kutsuma, väänas selle nime aga ajajooksul *Viitina*'ks. Teine *Kose Kosch* kujul asub Vigala kihelkonnas *Kosese* jõe ääres. See *Kosene* jõgi annab tunnistust, et sakslased eesti *Kose* on *Koschi*'ks moondanud. 1584 nimetatakse mõisat veel *Koski* (Briefl. II 63). Eesti keeles nime-

tatakse kohta *Päärdu*'ks. Rahva seletuse järele oleks *Päärdu Päärtoa*'st tuletatud, sest keegi omanik *Päär* ehk *Päärü* ehitanud sinna toa ja nii tekkinud nimi *Päärutoa* > *Päärdu*. Hupel nimetab kohta *Päärto*. (Top. Nachr. III 531).

Kaks korda puutume kokku nimega *Kattentack*. Kullamaa kihelkonnas kannab üks mõis sarnast nime ja teine Haljala kihelkonnas Virumaal. Sõna *katku*, *katk*, mis mitte alati ei tähenda tuntud kardetavat tõbe, vaid Wiedemanni järele ka murdu, soost põõsastikku — 'Bruch, morastiges Gebüsch' — on sakslased sagedasti kohanimesedes *Kat* kujuliseks moondanud, näituseks *Odenkat*, eesti keeles *Ohukatku*. A. Thor-Helle nimetab selle eesti keeles *Awerto*'ks (Anweisung 312). Eestikeelsest *Katku(n)laga* nimest tegid sakslased *Kattentack* (võrdle A. Westrén-Doll, *Katku, katk, katt* in den estnischen Ortsnamen, Sitzungsber. d. Gel. Estn. Ges. 1912—1920, lk. 164). Kullamaal hakati *Katkutaga* nimelist kohta ta omaniku Bergi järele *Päri* mõisaks kutsuma, Haljalas aga omaniku Hastferi järele *Aaspere* mõisaks. Hupel nimetab seda *Aastvere* mõisaks (Top. Nachr. III 483).

Kattentackid juhatavad meid *Abenkat* nimelise koha juurde Helmes. Praost Westrén-Doll tuletab nime ülal nimetatud kirjatöös *haavan* ehk *haabankatku*'st. Muidu võiks selle seletusega leppida, kui mitte *h* kadumine nime eestotsast küsimusse ei tuleks. Et *Abenkat* alles XVII aastasajal dokumentides esineb, on võimalik, et Helme kihelkonnas siis enam *h*'d ei hääldatud ja sellepärast *abankat*, *abenkat* kirjutati. Eesti keeles hüütakse mõisat *Leebiku*'ks. Selle nime andsid eestlased talle, omaniku Klebecki nime väänates. Klebeckide omaks sai mõis XVII aastasaja keskpaigu ja jäi 1729-ni (Stryk, Beiträge 356). Hupeli ajal oli nime vääne alles väiksem: *Lepekki* ja *Lepekke* (Top. Nachr. III 331).

Arvaksin *katku*, *katt* nimede hulka veel Kihelkonna mõisat *Katveli*, mis mõne korra ka *Katfel*'i kujul esineb. Tahaksin sellest sõnast *Katkuväli*, *Katkuvälja* välja lugeda. Eesti keeles kannab koht *Loona* nime, mis A. Westrén-Dolli järele *lohon alho*, *lohu alu* sõnadest on tuletatud. Omalt poolt väidan, et *Loona* niisama hästi mõisnikult *Loon* võib olla omandatud, mille nimelisi isikuid dokumendid mitu tunnevad, ometi mitte siin. Küll aga on ajalooliselt omanikkudena tuttavad Loded 1513—1756 (Buxhövdén, Materialien 13). Kaarna *Loona*'st väidab Buxhövdén, et nimi Lode sugukonnalt on saadud (lk. 15). Hupelilgi kannab mõis *Lona* mõisa nime.

Kui *Katvel*'i lõpp tõesti sõnast *väli* tekkinud, juhib *väli* meid kergelt *nurme* juurde. Vigala kihelkonnas on *Nurms* olemas, mille algkuju on muidugi *Nurm*. Et aga saksa-keelses nimes on *-s* lõpul, tuleks oletada, et nimi ehk alguses *Nurmise* kuulus ja see *Nurms*-nimeks lühendati. Liivlaste alal esineb *Nurmes* Segevoldis, Ruhjas ja Riia ligidal (Rückeri Generalkarte), ka *Nurmhusen*. *Nurms* esineb ülepea sagedasti Eestis kohanimena, näituseks Karjas, Muhus, Nissis, Raplas, Rakvere ja Pärnu kihelkonnas, L.-Nigulas jne. Ei tahaks uskuda, et igaüht neist *Nurms* kohtadest tõesti Nurmiseks on hüütud, vaid nurmenimele analoogia põhjal on *-s* juurde lisatud ja nii tekkis hulk *Nurms*-nimelisi kohti, kuna nad eesti keeles kõik kannavad nime *Nurme*, peale Vigala *Nurmsi*, mida eestlased *Nurtu*'ks kutsuvad. Vigala *Nurme* näikse mingisuguse sõnaga ühendatud olevat ja sellest ühendusest tekkis lühenduseteel *Nurtu*. *Nurtu* nimekuju tuletab elavalt *Tartu* nimekuju meelde.

Ambla kihelkonnas puutume *Sonormi*, *Sonurm* = *Soonurme* mõisaga kokku, millist Eesti keeles *Roosna*'ks kutsutakse. Rootsi ajal sai see mõis Roseni sugu liigete omaks ja jäi nende kätte pikemaks ajaks. Omaniku Roseni järele hakati mõisat *Rooseni*, *Roosna* mõisaks kutsuma; endine eestipärane nimi *Soonurme* on täiesti unustatud. *Neutenorm*, *Neidnorm* Mihkli kihelkonnas on rahvasuus nüüd *Riintaali* nime omandanud. Nimi oli vist alguses *Neidudenurme*.

Siia kuulub veel Mihkli kihelkonnas *Oidenorm*, mida eesti keeles nüüd *Oidermaa*'ks kutsutakse; Hupel, Top. Nachr. III 582, nimetab kohta eesti keeles *Oiderme*'ks, niisama ka A. Thor-Helle (Anweis. 318). Saksa keelne nimekuju *Oidenorm* kuulutab, et koht vanasti *Oidenurme* nime kandis. Wiedemann tunneb *oide* sõna 'Graswurzeln' tähenduses. — Teine sarnane koht on Hanila kihelkonnas *Padenorm*, eesti keeli *Paadermaa* ehk *Paadremaa*. A. Thor-Helle'l esineb koht veel *Paadnorma* nime all (Anweisung 319); Hupelil puudub eestikeelne nimi. Endine *Paadenurm* on *Paadermaa*'ks, ka *Paadremaa*'ks muutunud; *r Paadermaa* sõnakujus näikse veel *nurm*-sõnast tunnistust audvat, niisama ka sõnas *Oidermaa*.

Torma kihelkonna mõis *Somel*, varem *Somele* ja isegi *Somelinde* nimi tähistab sennapoole, et siin muiste mingisugune linn, muidugi eesti maalinn on leidunud. Raske selle maalinna õige nime päralt pääseda: linn võis niisama hästi nime *Soomelinn* kui *Soomaalinn* kanda, vähemalt võime mõlema nime püsinud nimekujudest välja lugeda.

Eesti keeles kannab koht praegugi eestikeelset nime, kuid niisugust nime, mis vanast saksa keeles püsinud eesti nimest täiesti erineb: *Vaiatu*. Bertram seletab nime *Vaiatu* 'ilma vaiata' (Wagien 135). *Vai* tuletab omalt poolt vaiehitusi meelde, missuguseid ümbrusest võis leida, nagu sinnapoole ka venekeelne kohanimi Клинь tähistab.

Neli korda esineb meil saksa keeles nimi *Kersel*. Nimi igatahes on eestipärane, aga nähtavasti ära väänatud. Tekib küsimus, missugune on nime algkuju? Võiksime oletada: *Käärselfja*. Märjamaa kihelkonnas leidub vähemalt *Käriselfja* praegugi (võrdle *Karrisell* küla Koluvere ametkonnas, Briefflade II 27). Eestikeelsed samade kohtade nimed erinevad märksa saksakeelsetest. *Kersel* Paistu kihelkonnas kuulub eesti keeli *Loodi*. Mõisa omandasid XVII aastasajal Kloti perekonna liikmed (Stryk, Beiträge 390). Kloti järele hakati mõisat *Kloodi-Loodi* mõisaks hüüdma. Rakvere kihelkonnas on *k* nime alguses püsinud; mõisat hüütakse ta kauaaegsete omanikkude järele *Kloodi* mõisaks, kuna koht saksa keeles nime *Peuth* kannab, dokumentides aga *Peut*, *Peit*, *Peitt* (Briefflade II 359, 451, 679, 694, 732 jne.). Minu meelest peitub selles nimes *pöid*-sõna, niisama kui Saaremaa *Pöide* (*Pöide*) nimes, mida sakslased *Peude*'ks nimetavad. *Peudehof* Pöide kihelkonnas on eesti keeles *Oti* nime omandanud, olgu inimese või karu järele.

Palamuse kihelkonna *Kersel* esineb eesti keeles *Kaarepere* kujul, seega eesti keelest niisama hävinud kui Paistus. Eestikeelne nimi näib nii eestipärane olevat, ei ole seda aga tõepärast mitte. Nähtavasti põlvneb nimi saksakeelsest sugunimest Scharenberg, kelle omaks mõis 1601 jõudis (Stryk, Beiträge 4 jne.). Scharenbergi väänasid eestlased *Kaarenberi*'ks ja hiljemini *Kaarepere*'ks. Juba Hupeli ajal esines mõis eesti keeles *Kareperre* nime all (Top. Nachr. III 37). *Kaarepere* nimi täiesti eestikeelse sõnana võikski edasi kesta. A. Thor-Helle ajal nimetati ka Saustit eesti keeli *Kaarepere*'ks. (Anweis. 310)¹.

Saarde kihelkonnas on jällegi mõis *Kersel*, eesti keeles Hupelil ja hiljemini mitmel muulgi *Kärso*. Mina ometi olen *Kärsa* kuulnud. *Kärsa* nimi esineb muidugi mõne korra Eestis, näituseks *Kärsa* küla Vönnus. Isegi Soomes tuntakse seda kohanimena, näituseks *Kärsä* Sääksmäel,

¹ *Kaarepere* nime mäletab Sausti vanem sugupõlv veel praegugi. — Toim. märk.

Kärsämäki Turu ümbruses (MSFOu.XXXV, H. Ojansuu, Eläinten ruumiinosat). — Väike-Maarja kihelkonna *Kersel* esineb eesti keeles Hupelil *Kersa* mõisa nime all (Top. Nachr. III 492), aga meie päevil vahel *Kärša*, vahel *Kärsu* nime all. Wiedemanni sõnaraamat tunneb *kärs* gen. *kärša* ~ *kärsu* ja *kärs* gen. *kärši*. Nimetatagu kohta seega kas *Kärša* või *Kärsu*, ikka juhatavad mõlemad sõnakujud nimetava *kärs* sõna juurde tagasi.

Kui Saarde ja Väike-Maarja *Kersel*'id mõlemad *Kärša*'st põlvnevad, tekib küsimus, kuidas on need saksakeelsed *Kersel*'id saadud? Vististi analoogia alusel. Tunti juba üks ehs kaks *Kersel*'i ja nende analoogial ristiti *Kärša*'d *Kersel*'ideks. Võimalik, et muudki *Kersel*'id omajagu analoogia mõju said tunda, aga ühes kohas pidi *kärša* asemel vist pikem nimi leiduma, mis *Kersel* nime tekkimiseks andis põhjust.

Kui *Kersel Kärselja*'st on tekkinud, võime oletada, et Palamuse kihelkonna *Jensel* on *Jänesselja* nimest väänatud. *Jänesselja* nimi esineb mujalgi Eestis: Pärnu lähedal on *Jänesselja* raba ja karjamõis ja Pärnu Ülejõel on *Jänesselja* tee. Eesti keeles hüütakse kohta *Kuremaa*'ks, vist et seal vanasti kurgi palju on maandunud.

Kadrina kihelkonnas on *Männikorb*. Endine eesti-keelne nimi kuulus vist *Männikõrb*, s. o. 'männilaan.' Praegu hüütakse kohta eesti keeles *Imastu*'ks. *Imastu* tuletab *Emastu*'t Hiiumaal meelde. Vaevalt võib nime *ima*'st 'Extract' tuletada. Ennem tohiks nime juurt *imama* sõnast otsida. Eesti *kõrb* sõnast on saksa sugunimi Korff tekkinud.

Dokumentides esinev Kose kihelk. *Sarnikorb* (Brieflade 935, 993), nüüd *Sarnakorb*, eesti keeli *Saarnakõrb*, juhatab meid nimele seletust *saarni*, *saare* puust otsima. *Saarnakõrb* siis 'saare(-puu) kõrb'. — Järva-Jaanis puutume saksa keeles *Korps*, eesti keeles *Einmanni* mõisaga kokku. Eestikeelne nimi on omaniku nimest Heidemann tekkinud, kellele mõis rootsi valitsuse poolt 1664 anti (Ungern-Sternberg, Materialien 118). *Korps* saksa keeles tuletab omanik Korpsi meelde, kellelt mõis saksa keeles näib nime olevat omandanud. Tähele pannes aga teisi vanu nimekujusid *Korbes*, *Korbysz* peame oletama, et omaniku nimi eesti *Kõrbese*, *Kõrvese* sõna peale paneb mõtlema ja et sealt seletust tuleb otsida.

Enam peamurdmist sünnitab Ambla *Heidmetz*. Ei tohi selle peale mõelda, nagu oleks *eide* asemele *heid*, *heide* kirjutatud. Vanasti räägiti *h* alati välja. Ennem võiksime *Õitemetsa* peale mõelda; muiste näikse *õis* kuulunud

olevat *hõis*; isegi Wiedemanni sõnaraamatust leiame *h* jälgi *õis*-sõnast. Kuid vististi tuleb meil s. *heisi*, *hõysi* sõnast abi otsida, sõnast, mida E. Lönnroti Suomalais-ruotsalainen sanakirja tunneb. Niisugusel puhul võiks *Heidmetz* ussimetsagi tähendada. *Heidmetz* nime kõrval tunnevad dokumentid veel nimekuju *Heyde*, *Heydo*, *Heinametz* ja *Heimetz*. Engel Hartmann (lk. 72) tunneb *Heinemetza*. Kas on hilisemad nimekirjutajad tõesti nime ikka ära väänanud? E. Hartmanni *Heinemetza* järele tuleb oletada, et nimi algusel ometi on *Heinamets*, *Heinametsa* kuulunud.

Madise kikelkonna *Habbinem* laseks muidu *abinõmme* ehk *abineeme* peale mõelda, kui nimel *h* ees ei seisaks. Pealegi ei annaks *abinõmm*, *abineem* mingisugust reaalselt mõistet. Dokumentides (Brieflade II 935) kannab koht nime *Habbenem*. See nimi juhatab meid seletust otsima sõnast *habe*. *Habe* sõna tarvitatakse ju laiemaski mõttes, näituseks tunneb Wiedemann *puuhabemed* 'Baummoos, Baumflechte.' Seega oleks nõmme vana nimi *Habenõmm*. *Neem* ei tule küsimusse, sest et koht on mererannast kaugeal. Parema seletuse nime kohta annab Lönnroti sõnaraamat: *hapia*, *hapea* 'stor, ansenlig, vädlig.' *Habinõmm* tähendaks seega 'suurt nõmme'; see seletus sobiks kõige paremini. Hupel kirjutab, *Hapnem*, eesti keeles *Aemmeri* (Top. Nachr. III 453). *Ammeri* = *Ämmeri* nimi on ehk kellegilt Emmerichilt omandatud, kuid sarnast nime ei leidu dokumentides. Olemas on ainult *Eymeren*, aga teadmata, kas on see *Habbineme* omandanud.

Kullamaa kihelkonna mõis *Pali* erineb eestikeelse nime poolest muudest samanimelistest kohtadest. Kodavere *Palla* jääb eesti keeleski *Pala*'ks, niisama Kadrina *Pallal*, Rāpina *Palla Palu*'ks, kuna Kullamaa *Pall*, mis seesama nimi kui mujal *Palla*, eesti keeles *Loodna*'ks muutub. *Pala* ja *Palu* nimelisi kohti leidub peale selle veel mõndagi, ka kokkuliidetud sõnades, nagu *Sõmerpalu*. Minu arvates kuulub siia kuulus *Paala* jõgigi, mida küll eksikombel *Paala*'ks on hakatud nimetama, millist nime Eestis aga ei esine, küll aga *Pala* ja *Palu* nimesid. Viimane nimi sobiks siia kõige paremini. Olgu juurde lisatud, et vanasti Navesti jõgigi *Palujõe* nime kandis. — *Loodna* nime on Kullamaa endine *Palu* ehk *Pala* mõisnik Lodelt omandanud, missuguse nime kandjad selle mõisa on omandanud. Ka Koluverele ja Kloogale on see sugukond nime pärandanud, Schloss *Lode* ja *Lodensee*.

Ka sõna *maa* võib kohanimede lõpul moonduda. Karuse kihelkonna saksakeelne *Sastama* kuulduv eesti keeles *Saastna*.

Sastama tuleb igatahes *Saastamaa* lugeda. Mõeldud on *saast*-sõnaga muidugi mere muda ehk sogast vett peale. Asub ju Saastna mere ääres, kus lained palju muda ja sogast vett kaldale veeretavad. Vanast *Saastamaa*'st on hilisem rahva-keel *Saastna* teinud. Juba Hupel tunneb saksa keeles *Sastnama* (Top. Nachr. III 547), nimi on seega veel maaga ühendatud. A. Westrén-Doll tuletab eestikeelse nime *saastanalho*'st = mudarabast (Verhandlungen der Gel. Estnischen Gesellschaft 1912—1920, 162). Nime osiosa põl-veneb igatahes sõnast *saast*.

Ass nimeline jaam oli vene ajal hästi tuntud, nüüd hüütakse jaama ja mõisat ainult *Kiltsi*'ks. Dokumentides leidub *Ass* kõrval veel *Asse*, *Asen* ja isegi *Ahsen*. (Briefl., 436, 502, 940, 979, 1041; Engel Hartmann 14). *Ass* ja *Ahsen* nimest võiksime *aasa* lugeda, vahest ka *Asu*, nagu *Asu* mõis Helmes ja *Asukiila* mõis Ridala kihelkonnas olemas. Sõnakujud *Asen* ja *Asse* juhatavad meid aga *Ase* juurde. *Kiltsi* nime on kohalikud elanikud endise eesti nime asemele võtnud omanikult Gilsenilt, niisama kui teise *Kiltsi* Haapsalu ligidal; viimast hüüavad sakslased Weissenfeld.

Kanepi kihelkonna *Köllitz* on niisama tekkinude eesti-keelsest *Kõlleste* nimest, kuna eestikeelse *Krootuse* algupära omanik Rothauseniini tagasi ulatab. *Kõlleste* kohta olen ajakirjas „Eesti keel“ 1922 nr. 2 kirjutanud, sellepärast ei kõnele ma siin nimest pikemalt.

Köllitz tuletab elavalt meelde Saarde kihelkonna *Tignitzi*, milline nime lõpp vististi *Sagnitz*, eesti *Sangaste*'le analoogiliselt on tekkinud. *Tignitz*'ist loen ma välja eesti *Tigaste*, *Tihaste*, sõnast *tigane*, *tihane*, oletades, et nimi samasuguse metamorfoosi läbi on teinud kui *Sangaste*. Eesti keeles hüütakse kohta *Voltvedi*'ks. *Voltvedi* nime on mõis omanikult Volffeldilt pärinud; selle suguvõsa kätte sai see mõis 1631 ja jäi kuni 1737 (Stryk, Beiträge 329).

Meks on nimi, mis esineb mitu korda. Kõigepealt Kose kihelkonnas eestikeelse nimega *Ravila*, Paide kihelkonnas *Mexhof* = *Mäo*, Võnnu kihelkonnas *Mexhof* = *Mäksa* ehk *Mäksi*, Räpina kihelkonnas *Mecks* = *Meeksi*. Kõik need nimed põhjenevad *mägi*, *mägise* sõnal. Kose kihelkonnas on *Ravila* nimi endise *Mägise* eest ära tõrjunud. Eesti *Mägise* nimest on saksa mõisnikusugu perekonna-nimi *Mecks*, *Mex*, *Meck*, *Möckes*, *Mekes* tekkinud (Brieflade 67, 138, 217, 250, 282, 331 jne.).

Pargenthal on Kullamaa kihelkonna ühe mõisa saksa-keelne nimi vanemal ajal; selle nime kõrval tarvitatakse veel nimekujusid *Parjental*, *Pargental*, *Parrital*, *Parrien-*, *Pari-*, *Parri-* tal, -tell, -tall, isegi -küll, -kull; viimasel ajal kirjutatakse *Pärjenthal*. Nimi näib saksapärase olevat, kuid vaevalt võib teda selleks pidada. Nime esimest osa tahaksin *park* gen. *pargi* sõnast tuletada, ei puiestikust pargist, vaid sellest pargist, mis parkimisega ühenduses. Saksa-keelse nime järele võiks ka *park* gen. *parga* 'vana kuivanud rohi, alaväärtuslik hein, puhn, rämps' küsimusse tulla (vrd. dr. A. Saareste, Leksikaalseist vahekordadest I 11). -tal, -thal tuletab elavalt eesti talu meelde; vaevalt on meil siin saksa thal-sõnaga tegemist. Ei leia teist paremat eestikeelset tal'iga algavat neljätähelist sõna, mis tal'iks oleks lühendatud ja nime tähendusele sobiks. Uuem nimi *Pärjenthal* juhib meid pärj-sõna juurde; niisugusel puhul saaksime *Pärjatalu*. Talu asemele oleks hiljemini mõis asutatud, millele veel hiljemini nimeks kohalikkude elanikkude poolt anti *Tolli*, omaniku Toll sugunime järele, ja selle nime all tuntakse eesti keeles kohta praegugi. Võimalik, et nimi õieti *Pargi-külla* kuulus; selle poole tähistavad sõnakujud *Parriküll* = *Parikülla*. *Parri-küll* on dokumentides siiski haruldane. (Vrd. Brieflade 10, 43, 149, 185, 305, 855, 940, 991, 1007, 1008, 1016, 1022, 1027, 1041, 1044, 1048, 1049).

Kullamaa kihelkonna mõisa *Parmel* nime algupära tahaksin niisama eesti keelest otsida. Koha nimi võis vanasti *Parmla* ehk *Parmala* olla, kas *parmu* ehk *parma* järele. Oleks nimi alguses *Parmala* kuulunud, oleks kohta saksa keeles väga sageda eestikeelse nime lõpu täishääliku äraheitmise järele *Parmal* hakatud hüüdma. Eesti keeles kutsutakse mõisat *Liivi* mõisaks, ei sellepärast, et siin midagi liivipärast oleks olnud, vaid et mõisnik *Lieven* seda mõisa kaua aega on omanud. *Lieveni* mõisast tegi rahvasuu *Liivi* mõisa ja see nimi on kohale tänapäevani jäänud.

Jõgi on tihti eestikeelsetest kohanimedest kadunud, õigem niisuguse kuju omandanud, et sellest raske on *jõgi* välja lugeda. Dr. A. Saareste on näidanud, et nimi *Surju Suurjõe*'st on tekkinud (EK II 14—15). Lihula ligidal leidub mõis, saksa keeli *Pennijõggi* nime all tuntud. Eestlaste suus on esimene nimepool *peni*'ks jäänud, kuna *jõgi ja*'ks on muutunud. Nimi tunnistab, et vanasti Läänes oli *peni* sõna veel tuntud, kuna nüüd *koer* selle täiesti välja on tõrjunud. Alistes (Hallistes) puutume saksa keeles nimega *Penneküll* kokku. Meie päevil on nimi -oja lõpu omandanud. *Hupeli* nimetab kohta *Pennoje* = *Penoja* (Top.

Nachrichten III 337). — E. Wilde jutuga „Kui Ania mehed Tallinnas käisid“ on *Ania* (*Anija*) laialdaselt tuttavaks saanud. Vanemates dokumentides puutume nimega *Hannijõggi* kokku, nõnda ka Hupel teoses (Top. N. III 425). Vanem saksakeelne nimi tunnistab, et koht enne nime *Hanijõgi* on kandnud ja et see *Hanijõgi* on alles uuemal ajal rahvasuus *Anija*'ks koondatud, seega jõest on ja saanud. A. Thor-Helle (Anweisung 310) tunneb kohta eesti keeles veel *Hannijõe* nime all.

Järva-Jaani kihelkonnas leidub mõis, mida saksa keeles praegu *Kui*, eesti keeles *Kuie* nimetatakse. Engel Hartmann, Güternachrichten 38, kirjutab *Kuyecke*, Landrolle 1715 ja 1719 *Kuyõggi*; need nimekujud osutavad, et meil *Kuijõe*'ga on tegemist. Hiljemini on nimest *jõgi* kadunud ja ainult *Kui* järele jäänud. Sõna *jõgi* tuletab eestikeelses nimes püsinud *-e* veel meelde. Alguses kuulus nimi muidugi *Kuijõgi*.

Sarnase metamorfoosi on korra ka sõna *mägi* läbi teinud. Karuse kihelkonnas kannab üks mõis saksa keeles nime *Tuttomäggi*, eesti keeli aga *Tuudi*. Hupel tunneb saksa keeles veel kirjaviisi *Tutemäggi* (Top. Nachr. III 541). Eestikeelses nimes *Tuudi* on *mägi* täiesti hävides nime esimese poolega nii kokku sulanud, et tast ainult lõpu *i* on püsinud, nii *Tuudi* tekitades. A. Thor-Helle Anweisung 319 kirjutab *Tuti*.

Järva-Jaanis kannab saksakeelne *Jürgensberg* eesti keeles *Kuksemaa* nime. Engel Hartmanni Güternachrichten 139 ja Brieflade 25, 935 tunnevad kohta *Kuckemeggi*, *Kucksemeggi* ja *Kugsõmeggi* nime all. Viimastest nimedest võime otsustada, et *Kuksemaa* alguses *Kukemäe*, *Kuksemäe* nime on kannud ja *mägi* hiljemini *-maa*'ks on muudetud.

Pärnu-Jaagupi kihelkonnas, kiriku ligidal puutume kokku *Halinga* mõisaga. Ainult eestikeelse nimega tegemist tehes on raske nime tähendust kätte saada. Paneme koha saksakeelset nime tähele, selgub varsti küsimus. Saksa keeles hüütakse kohta *Hallik*, seega on eestikeelne *Halinga* *Hallika*, *Allika* vääne. Türis on *Alliku* eesti keeles püsinud, kuna saksa keeles kohta *Allenküll* kutsutakse. Sellel saksakeelsel kohanimetusel jääb küsitavaks, kas sakslased *Allikküla*'st omas keeles *Allenküll* on teinud või nimetasid eestlased kohta vanasti *Alaküla*, nagu Lihula juures praegu sellenimeline küla on olemas, või isegi *Alanküla*. Et vanus dokumentides *Allenküll* kõrval ka *Allaküll* esineb (Briefl. 354, 935), võiks koha esialgne nimi *Alaküla*'gi olla.

Paistu kihelkonnas kannab üks mõis saksa keeli nime *Willust*, eesti keeli aga *Pahuvere*. Ei või ütelda, et eestikeelne nimi niisamasugune vääne oleks võõrakeelsest sõnast, kui palju muid nimesid, aga nagu näha, ei ole kohta vist alguses nii hüütud kui praegu, vaid koht on *Viluste* nime kandnud, milline nimi saksa keeles on püsinud. — Sellevastu on teisel Vene aja lõpul ikka enam tarvitusele võetud eestikeelne kohanimi, mis sugunime väändena endise eestikeelse nime on püüdnud hoopis kõrvale tõrjuda. Mõtlen siin Sangaste kihelkonna *Leevi* valda. Vanus kirjus esineb mõis, mõisa järele valdki *Kuikatsi* nime all. Kui XVI aastasajal mõis Klaus Dumpiani omaks sai, hakkas see mõisat saksa keeli *Dumpianshof*'iks nimetama. Hiljemini omandas XVIII aastasajal Johan von Lövenstern selle mõisa ja nimetas mõisa varsti oma nime järele saksa keeli Lövenhofiks, millist nime sakslased seniajani mõisa nimetamiseks veel tarvitavad (Stryck, Beiträge I 157). Venestuse ajal võeti vene keeles *Leevi* sõna vallanimetamiseks tarvitamisele, kuna nüüd eesti ajal *Kuikatsi* juurde tagasi on pöördud. Dokumentide järele kuulus nime esimene pool *Kuiv*; kas nimi lõpupool *kats* läti keelest on omandatud või mitte, on praegu alles lõpulikult seletamata. Ka Rõuge kihelkonda tekkis venestuse ajal saksakeelne *Löweküll* eestikeeles *Leevi*'ks muutunult; varemini nimetati seda *Löövi*'ks. Saksakeelne *Löweküll* sunnib meid nimele seletust otsima *Lööviküla*'st. *Lööv* tähendab, Wiedemanni järele 'Hütte, Baracke', seega koha nimi alguses 'urtsikuküla.'

Lääne-Nigula saksakeelne nimi *Pönal* sunnib meid nimele seletust otsima eesti keelest. *Pönal* kõrvale leiduvad veel nimekujud *Poenal*, *Ponal*, *Panel* (Briefl. 1, 6, 27, 86, 876) *Panel* olen ainult ühe korra leidnud; vaevalt võib see nimekuju seletusel siin küsimusse tulla. Nimi on igatahes kahest sõnast kokku pandud. Et eestis *põõ* sõna puudub, võiksime *põõn* sõna peale mõelda. Westrén-Doll on *alho* sõnast tuletatud kohanimedes *Pönal*-sõna jätnud nimetamata, aga ma arvan, me võiksime *Pönal*'gi nende hulka arvata; niisama on *ala* võimalik. *Põõnalho* = *põõnraba*, nagu raba kiriku läheduses on olemaski. Ainult väike viga sel seletusel: *põõnalho*, see on *põõnrava*, ei iseloomusta küllalt kohta. Parem igatahes oleks *Paenalho* või *Paenala*.

Kadrina kihelkonnas puutume kokku analoogilise *Fonal*'iga, mille Brieflade register eksikombel Vaivarasse asetab (lk. 61). Eesti keeli hüütakse seda *Fonal*'i *Vohnja*'ks. Saksakeelne nimi meile näpunäidet ei anna nime seletuseks, enne mini aga eestikeelse nime esimene pool, millest *voona* võib

välja lugeda. A. Westrén-Doll tuletab nime *Vohon alho*'st (Sitzungsberichte der Gelehr. Estn. Ges. 1920, lk. 162).

Tois esineb kaks korda: ühe korra Hageris, teise korra Amblas. Hageri *Tois* kuulub eesti keeles *Tohise*; mõlemad nimed lähevad seega kaunis ühte, tulevad sõnast *tohine*. Ambla *Tois* ei ole eestikeelset sõna *Tohise* alal hoidnud, vaid selle *Pruuna* vastu ümber vahetanud. *Toisi*'i kõrval leidub dokumentides väänatud nimi *Teusz*. Engel Hartmanni Güternachrichten 37 järele on mõis ammu enne 1585 Braun Drolzhagenile kuulunud. Selle omaniku Brauni järele hakkasid kohalikud elanikud mõisat *Pruuna* mõisaks hüüdma ja hüütakse teda nii seniajani.

Kau nime Kose kihelkonnas pean eesti nimeks, kuid raske on seda seletada. Brieflade, register lk. 68, tunneb sellest nimest järgmisi kujusid: *Kow, Kaw, Kawe, Koww, Kaww, Kauew, Khaw*. Igatahes niisugune nimi, mille kirjutamine võõrastele peamurdmist valmistas. *Kau* on Juurus saksakeeles *Kay* kujul esinenud; vist peame siin *kaju*'st, *kaevu*'st seletust otsima. Vanaaegne sõnakuju *kauva*—ei anna nimele ka õiget tähendust, ennemini juba *kaue* 'redelitest tehtud lammaste aed.' Kuid paljudes sõnakujudes leidub lõpul *-v*. Würtembergi *Kau* nimelisest kohast nime laenamise oletamine ei aitaks meid sellest takistusest üle. Eesti keeles kannab see *Kau Triigi* nime. *Triigi* nime aga on kohalikud elanikud mõisnik Stryki järel mõisale andnud.

Kaarma kihelkonnas esineb *Brakelshof*, eesti keeles *Praakli*, vanemal ajal saksa keeles *Kaunermäggi* nime all. (Buxhövdén, Materialien 76). Kui siin *Kaunermäe* asemel *Kaunismägi* ei tule lugeda, peame nimele *Kaevu(n) ääremäe*'s, nagu dr. A. Saareste oletab, seletust otsima

Valjala *Cabbil, Kabbil* juhatab meid kabeli juurde, mis seal muiste olnud. Eestlased on *Kabeli* asemel aja jooksul võtnud nimeks *Sassi*, omanikkude Sasside järele, kes seda mõisa 1453 peale enam kui 200 aastat omasid (Buxhövdén, Materialien 99).

M. J. Eisen.

Etümoloogilised märkused IV¹.

24. e. *lausà*,

mille tähendus on Wied. EWb. järgi (kus esineb ka nom. *laus* gen. *lausà*) 'offen, ausgebreitet, offenbar, öffentlich, vernehmlich, laut' (seals.: *laus mere-äär*, *lausad mere-sõrvad* 'offener, flacher Strand', *laus maa*, l. *koht* 'Ebene, wo das Wasser kein starkes Gefälle hat', *laus tõbi* 'epidemische Krankheit, l. *tuli* 'lichterlohes Feuer', *maja lausa tules* 'das Haus brennt lihterloh', *laus vihm* 'Landregen', *taevas lausa pilves* 'der Himmel ist ganz bewölkt', *laus-prii* 'unbedingt frei', *lausà lahti* 'sperrweit offen', *tulukene l. l.* 'das Feuer [in einer Feuerbrunst) brennt lihterloh', *mis lausa vale on* 'was offenbar unwahr ist', *lausà pookstaav* 'Vocal', *varguse-ammet üsna lausa* 'die Dieberei ist ganz gäng und gäb, geschieht ganz offen', *se asi jäi lausa* 'd. Sache blieb offen, frei, liegen [dass Jeder dazu kommen konnte]', *lausà ja suisa rääkima* 'frei und offen reden') ja sellest tuletised *lausaldane*, *lausaline*, *lausuline* 'offen, ausgebreitet, offenbar, offenkundig' (l. *mere-äär*, l. *vesi*, l. *maa*), *lausì* (G) 'allgemein', *lausik* gen. *lausiku* 'flach' on vanemas kirjakeeles (Müller, Stahl, Rossihnius, J. Gutschlaff, H. Göseken) nähtavasti täiesti tundmatu sõna. Alles A. Thor-Helle tunneb *laus* 'was immerfort dauret', *laus pilves* 'immer mit Wolken umzogen', millele Hupeel veel juurde lisab *laufit kuð* 'eine flache Schüssel' d. (= eL). Selle sõnaga on nähtavasti ühendatav s. *lausas* 'fromsint, säflich, mild' ['frommherzig, langsam, sanft'], adv. *lausasti* 'mildt', *elää*, *olla l.* Seega siis algsoomeni tagasiminev nimetus. Siia võiks ka kuuluda s. *lauha* 'fuktig. len, mjuk, vek, mild [feucht, gelinde, zart, weich, mild]; (om vädret) lindrig, blid; ljum (om vinden); l. *katsanto*, l. *vesi*, l. *ilma*, samuti s. *lauhea* 'däfven, vek, len, mjuk' (s ~ h < s ~ *z). Semasioloogiliselt pole võimatu, et samatüveline on ka eP *lausuma*, eL *lausma* 'sich aussprechen, verlauten lassen'; 'besprechen, beschwören, wahrsagen' (Wied.: *ta ei lausunud*

¹ Vt. EK II 10—15.

suud ega sõna, pada lausus katalt; pilvist lausuma 'aus den Wolken wahrsagen' ja s. *lausua* 'aussagen, sagen', *lause* 'Aussage'. Samasuguselt tuletatud verbidena vrd. saksa *offenbaren*, e. *avaldama*, (Wied. EWb.) *avandama* (Stahl, Hand- u. Hausbuch III 248: *awwandatut* 'offenbaret'). Kaugematesse sugukeelsesse ei näi see sõna vist ulatuvat. Sõna *lausà* lähtekohaks võiksime pidada germ. keeli, vrd. germ. **lausa-* 'lose, los, frei', gooti *laus* 'los, leer, eitel, nichtig', msk. *lauss* 'lose, ungebunden, frei, leer, unстет, leichtsinnig', uüs. *los* jne. (vt. A. Fick, Vgl. Wb. d. indogerm. Spr. III^{IV} 377). Kõnesoleva sõna algs. tähenduseks tuleks siis oletada 'ava, lahti, vallali', mida on püsinud veel praeguses eesti esinduses.

25. e. *narits* ~ *naurits* etc. 'mustela lutreola L.'

Wied. EWb. tunneb *narits* (~ *naritsas*) g. *naritsa* ~ *naarits* g. *naaritsa* (~ g. *naaritse*) ~ *naerits* g. *naeritse* ~ *naurits* g. *nauritse* ~ *noris* g. *norise* (A[lut]) tähenduses 'Sumpftotter (Mustela Lutreola L.)', keda kutsutakse paiguti Eestis ka *kärp*, *soo-saarmas* ja *vesi-tuhkur* (vrd. Wied. EWb.). Sõna esineb praegu niihästi eP kui ka eL murretes: Lääne-Nigulas *naurits* g. -a (= *tuhkur*) 'pika sabaga, hall loom, oravast suurem, elab kiviaedades, küünides, ka elumajade ligi, murrab kanu; väärtusliku nahaga', Ridala Eiglas *nařrits* '(?) tuhkur', Amblas *nārits* = (?) *tuhkūr* = *kärp*, Lüganusel *narits* 'tuhkrusarnane elajas, käib ka vees', Jõhvi Valastes *nārits*, Vaivarus *naritsa*, lisakus *nārits*, Tartu-Maarjas *narits*, Sangastes *narits* (elab *peřve*, *urū sisèn*), Helmes *narits*, Karksis *nārits* g. -e, *nāritse* *kāp* (muiste vajutati sellega arstimise mõttes lehma haiget udarat). Sõna esinemise kohta on eitavaid teateid: Ansekülast, Käinast, Kihnust, Ristilt, Harju-Jaanist, Äksist ja Setust (Lõkova, Obinita). Juba G ö s e k e n registreerib oma teoses selle sõna, kuigi mitte praeguses tähenduses: „Etliche nennen ein Biber *Narřitř* / andere *Sabel*, weil sie solche amphibia selber nicht recht kennen / und also nicht wissen zu nennen“ (Eessõna, lk. XXXI), Biber / *Narřitř* / u (lk. 139). A. Thor-Helle tunneb *narritř* 'die Wiesel, Hermelin'. Kuigi sel

sõnal sugukeeltes sidemeid pole teada, näib see siiski eestis päranduvat juba algsoomest, kuhu see arvatavasti laenatud on balti keeltest, vrd. muin.-preisi *naricie* 'litis'. Kujud *naurits* ja Wied. *naerits* oleksid vististi sekundaarsed, nende *u* ja *e* aga selgusetud. Wied-l esinev teisend *noris* on eelmistest uuem laen, ja selle lähtekujuks on ülalnimetatud sõna mingi slaavi vaste, vrd. muin.-bulg. *norici* 'Taucher', väike-vene *noryca* 'Fischotter'. Sõnal on teatavasti vasteid ka muis indo-eur. keeltes (saks. *Nerz*, *Nörz* 'Sumpfotter', kesk-lad. *noerza*).

A. S—te.

Etümologiseerimiskatseid.¹

1. e. *üf*, *ürikene* 'kurze Zeit; kurze Zeit dauernd',

ürikeseks 'auf ganz kurze Zeit' Wied. EWb-is. Sealsamas leiame sõnakategooria, millega peaks võima ühendada see sõna: *ürg* gen. *üru* (SO) 'Anfang'; *ürak* gen. *üraku* 'Anfang'; *ürgandus* (SO, Pp) ~ *ürjandus* id.; verbi *ürgama* 'anfangen, plötzlich aufspringen, auffahren'; isegi lühidvokaalse *üri* = *üf*, *ürike*. Sama sõnatüvi esineb sugukeeliski: s. (L ö n n r o t) *yrki* gen. *yren* 'liten stund', *tuli yreksi aikaa* 'tuli üürikeseks' jne. ja samatähenduslikud *yrkö*, *yrkäys* ning denomi-naalverb *yrittää* 'försöka bemöda sig jne.'; karj. (Genetz) *ürittä*, vadjl (Kettunen) *ürüttäb* id.; liivi *ürgə* 'ürjata', *ürgandaks* 'algus' jm., e. *ürikene* sõnas äratav võõrastust ainult esimese s. pikk vokaal, kuid see seletub Lääne-Eestis üldmaksva pikenemis-häälikseadusega teise kinnise silbi *v*, *γ*, *β* kadu puhul² (vt. Saareste, EKirj. 1920, 61 ja EK 1922, 21) nagu (*selg* ~) *seelik*, (*varb* ~) *vaarik* jm. Järelikult tuleb seda sõna lääne-eesti murdest kirjakeelde tulnuks lugeda. Ja ongi tõenäolik, et ta kirjakeele raudvaraks on saanud pärnulase Koidula kaudu (*üürike elu sind teretan ma*). *üf* sõnakuju pikk vokaal ja klusiilolluse kadu peaks selle

¹ Esitatud Emakeele S. koosolekul 9. III. 1924.

² Veel Mülleri jutlustes esineb sõna lühida vokaaliga: *üühe* ürritefje aya praft piddab tullemä. — Toim. märk.

seletuse järele olema analoogiline genetiivist jm. kinnissilpseist oblikvakäändeist (häälikseaduslik ürg gen. üri algupäraselt).

2. e. *umb'-uzaldama* 'misstrauen' (Wied. EWb.),

umbusk 'Misstrauen', *umbusklik* 'misstrauisch'. Vanas eesti kirjakeeles G. Mülleril ja Rossihniusel esineb see sõna koguni leistsuguses tähenduses, nii Ross. (Verhandlung. der Gelehrten Ehstn. Ges. XIX, lkk. 24, 43) *Umbuschliche* 'Ungläubigen', jēdda *umbuschliche* *Wma* 'die ungläubige Welt'; kord on seal see adjektiiv (lk. 22) tõlgitud isegi 'unbussfertig'. Hupeliigi veel (sõnastikus 1818) tähendab *umbusch* 'Unglaube, falsche Religion', *umbuschlich* 'ungläubig (= uskmatu)'. Seda vana kirjakeele semaseoloogilist seisukorda silmas pidades on raske olla arvamata *umb-* esiliidet saksa keelest laenatuks. *-mb-* on tõsi küll häälikuliselt ootamatu, kuid see seletub ilmselt rahvaetümoloogilise mõjumisega, mille aluseks on olnud rohkearvuline keele omapärane liitsõnadetüüp (Wied. EWb :) *umb'-venelane*, *umb'-saks* 'Stockrusse, Stockdeutsche' (vrd. s. *ummiko* 'umbkeelne'), *umb'-pihu* 'Faust', *umb'-arvamine* 'Vermuthung' jm. Praegune kirjakeeles maksev tähendusvarjund (ungläubig > misstrauisch) ongi nähtavasti tekkinud sekundaarselt alles kirjeldatud vormilise ümberkujunemise põhjal, ligindudes *umb-* sõna tõelisele mõistele.

Sama germanipärane, täiesti eespoolkirjeldatule sarnasel viisil saadud ja ümberkujundatud esiliide peitub ka e. sõnas *umbrohi* 'Unkraut'. On ju ka selles sõnas võimatu leida peale rahvaetümoloogilise mingit sidet algupärase oma *umb-* sõnaga, kuna pealegi ligemaist sugukeelist asjata otsime vastavat moodulist (vrd. sama mõistet tähend. s. *rikkaruoho*, liivi *äbjuva äjna* [= mittehea rohi]).

J. Mg.

Murdesugemeid kogumas II.

Järjena minu kirjutusele EK 1924 nr. 2 avaldan Wiedemannil puuduvad Kolga ranna murdesõnu, mis olen üles tähendanud läinud suve murdekogumisretkel. Lisan juurde ka üksikuid sõnu, mis küll leiduvad Wiedemannil, kuid mil on terav murdeline iseloom. Transkriptsioonis on eelmise kirjeldusega võrreldes väikene muutus: pikad geminaadid tähendan ilma pikkusmärgita, nii siis mitte: *tt, kk, mm* jne., vaid: *tt, kk, mm* jne. Viimast seisukohta pean ainuõigeks rannamurde geminaatide märkimisel. Tähestikuline järjekord on Wiedemanni järele.

hankkima 'parandama, korraldama': *tahtub vähä hankkida* (riie, võrk)

äitsemä 'hädaldama, teist kadetsedes oma asja vähendama'
hämäni | *k* g. -*gu* 'kahetsemine, hädaldamine, nurin, virin': *ruõsiega aeva hämänikku on neil igè päiv*

hävisemä 'hädaldama, hädisema'

hejttu 'tühipaljas, jõude; asi, mida ei saa tarvitada ehk mis jääb üle edaspidiseks': *hejttu kalad* (kalad, mis oma tarvitusest üle jäävad)

eksel g. *eksli* 'soome kirves'

eldima 'liikuma, tagasi andma, asemelt ära minema': *moni krü eldind* (vähe napakas)

emädü | *s* g. -*kse* 'söögikõri loomal ja inimesel'; ka: *emägäs, -kkä*

henna | *gas* g. -*čka* 'kartlik, peru'

erionnes (*olema*) 'erapooletu, omaette olema, mitte osa võtma teistest'

herjama 'ära ajama, hirmutama, tõrjuma lükkama'

herttane 'rõõmus, kerkvel, kehkvel': *ja niinda herttane ei idulillid* 'valged lilled madalas meres vee peal, suvel'

hienukkane 'peenike, nõrk, õrn; kleinuke'

ihkuma 'luikama': *puul ihkub*

hilppimä 'laguma, lõppema, rebenema': *hilppind ärä pampaluks*

imbimä 'sompas olema, kiskuma (haril. ilma kohta)': *kooü päivä imbis*; *tuli imbiB* (põleb visalt) (vrđl. Wied. *imbima*)

hiñņepide: *saġs vähä inņņepideks* (süüa)

išta|k, -ou 'ruut' (ka: *kašv*): *kabusta ištak* (leidub ka Wied.)

hiġaju|s g. *-kse* 'takistus, kinnipidaja': *tuli hiġajukseks*

ġagaġu|s g. *-kse* 'juukse lahk, lauk'

ġuhlapäiväd, ġuhlad 'pidu, püha': *kuġ on ġuhlad, sġs oġgu oġtte*; *pidäB ġuhlapäivi* (vilskib, prassib tööta)

üüksimä, vt. üdistämä

ġüksüütämä, vt. üdistämä

kaġsel g. *kaġsla* 'pikk ümmargune veetaim, kõrkjas' (leid. Wied.)

karitama 'hoiatama, kinnitama' (vrđ. Wied. *karitama*)

kädistuma 'toibuma, paranema, järele andma': *kädistub vähä kooü* (mingi häda ehk haav)

keġl 'jalaraud, uisk' (vrđ. *keġlimä*, EK III lk. 43)

keñ g. *kenē* 'kes' g. 'kelle'

ketrukseD 'koodid, kintsud': *tuġ agä omä ketrukseD sġġe* (mürajale lapsele) (pool-lastekeel)

kiBa|gas g. *-ġka* 'ruttu ja mõtlemata tegija — jookseb-jookseb, tagajärgi ei mingisuguseid'

kiġlimä 'püüdes hea olla, jutte ette kandma, sabarakku mängima'

kiġmuġtama 'tõmbama, haarama, näppama': *saġñ perē kiġġa-vast kiġmuġtada hüġd reġtte riġmuġttimed* (pere kirjust tekist püksi lapid)

kiġrdama 'üumber tegema, teisiti edasi andma, tahtlikult moonutama': *külä rahvas olid kiġrdaned*

kihistämä 'püüdma üksteise võidu, tõttama, üksteisest ette ruttama, näit. parema kalasaagi koha pärast'

kikkerpilli 'vinta-vänta, hilberdades siia-sinna'

kili|oäs g. *-ġkä* 'jäa-, kivitild'

kipper g. *kipri* 'hõlpus ümber minema': *kipper sän, k. päť*

kipriD 'teatav lastehaigus' (leid. Wied.)

kirkkama 'helendama': *taġvas kirkkab lähteB külmäks*;
tähēd kirkkavad, siġ täġdäB tiġdädä pakkast

kiirmeġkäne 'vähe, pisut, natuke': *üks kiirmeġkäne* (vrđ. Wied.)

kirsimä 'laasima'

kirskama 'kisama, lärmitsema, riidu norides uhkeldama':
kül *oñ kaņge kirskama* (suur riukukk); *się kirskab*
vięl kül (pole tal häda midagi)

kiškulęib 'verikook; õhukesed laiad kähid ahjus panni,
lehe või tohu peal küpsetatud'

kiüdama 'vere kohta, kui see jahtudes jätab kiud sõrmede,
vispli ümber': *hakkab kiüdama*

kiba|rt g. *rdi* 'kuivetanud, kronu, ära elanud': *naįse kibart*
(halv. mõttes)

kildama 'läikima, sätendama'

kilu|s g. *-kse* 'selge juga taevas (hakkab seletama)'

kilustama pilvise taeva kohta, kui see hakkab selgima,
kui ilmub selge joon: *sięld juę kilustab*

kiras g. *-se* 'tiiras (harilik. meeste kohta)'

kisa kibade 'uisa-päisa, ummisjalu ruttama teistest ette':
juęksid kisa kibade; *läksid kisa kibade*

kivaš 'viltu'

kläüttämä 'lööma, mööda kõrvu andma': *ma piin kläüttämä*

klięksuma 'kana hääliitsenise kohta (*kõt-kõt-kõt-kõt-klięks!*)'

klitsuttama 'uisutama'

kliņkkimä 'neenaeltega kinnitama'

kobeldama 'sorides otsima'

kobima 'kolima, ära minema' (halv. mõttes)

kodittama 'asjata hulkuma, vilskima; otsima, kotiga kor-
jama, muretsema'

kohenduspu 'pikaldane, aeglane' (inim. kohta): *kül on pik*
kohenduspu

kohenduspuđ (*pidämä*) 'aega viitma': *ärä pię pikke kohen-*
duspud

kohlama 'kaapama, oma käega võtma'

koħmes (*olema*) 'kohmetanud (olema); vähe külmetanud':
mułd koħmes

koħmune 'kohe, kobe': *koħmune leię, k. mułd*

koħmus (*olema*) = *koħmes olema*: *mā juę koħmus*

kohuvilla 'kohevil': *mā, mułd on kohuvilla*

koęba|k g. *-gu* 'pikkade jalgadega'

koęgerdama 'komistama, jalus tolgendama'

- kolistu*nd, -*nne* 'kuivetanud, luine, pikk, inetu': *kolistund*
nähtöö
- kommima* 'tapma, vemmeldama': *tahtus kommi*da (valu saada)
(vrd. Wied. *kommima*)
- komü-lü* 'kongis, kumer kont, näit. nina, ristluu': *komü-nenä*
koplama 'sorima, nuuskima'
- koõgistama* 'suurustama, uhkustama': *ärä eñdäst kïdä, ärä*
koõgista
- koõku*† g. -*ve* 'kuuse koor katuse tegemiseks': *särk jußt kui*
koõku† (nii must)
- koõjama* 'salaja üle lööma, võtma, näppama'
- koõk* g. *koõgu* 'ühelharuline kartuli kabli; vanasti puust',
(vanem)
- (*kiñdu*) *koõk* 'põlve õnnal'
- koõkkama* 'käega eemalt tõmbama, kaapama': *koõkka*
siõtd, sa oled liõemäl: koõkkas käbägä tulõd
- koõkkima* 'nahku taguma parkimise juures; kartuleid kab-
liga maast välja kaapima'
- kovä taõvas* 'pole vihma pilve, ka mitte selge, kirju vihma-
pilve järele'
- koverdi*mmed, -*mmiõje* 'põlve õndlad, kõverdused'
- kõbeldämä* 'kobeldama, kabeldama, komistama'
- kõhärõd* g. -*imme* 'alati kõhija'
- kõhärõdine* 'alati kõhiv'
- kragalsuõl* 'lamba soole osa, milles pabalad' (vrd. Wied.
lappusool')
- kreiõtsimä* 'ümbes keerama, keerutama, mässima'
- kreps* g. -*u* 'kroonu paat ametnikuga salakauba jälgimiseks':
kreps panna paõgale pühimeste päõväst, sïs voõõb suõme
mennä
- kriõvel* *päs* 'hülge püss' (Wied. *rihvel p.*)
- kriõk* g. *kriõgu* 'mitmeharuline kartuli kabli', (uuem)
- kroõnama* 'otsima, sorima, pöörama; norima nuruma, peale
ajama'
- krummima* 'viina võtma, purjutama'
- kuõttama* pr. *kuõdan* 'võrke ühes kõigega teise kohta viima
parema kalaõnne peale' (vrd. Wied. *koetama*)

kuēDUS veṛgud 'võrgud, mis koetades teist-kolmat korda ühes pullude, kividega jne. merde lastakse
kuēgas g. -*kka* 'kuē pāle kāṁd kaṁṁaš, koevõitu, lõime sugugi ei paista'
kugelde kagelde 'turkkast tulist, tulise kiiruga, suure rutuga'
kuoistama 'lukkama, läigitama, loksutama': *ärä kugista ümbär* (vrd. Wied. *kugistama*)
kuguŧtama 'hoogu võtma, valmis olema, näit. hüppamiseks': *pidi juŧ kuguŧtama; oli juŧ kuguŧtamaš*
kuiŋuŧtama 'püüdma vahtida, piiluma': *meš siēd kuiŋudad*
kuŋsi 'sootuks, täitsa': *kukkusin kuŋsi kummulla*
kuḽbas g. *kuḽpa* 'õõnsus, kõverus paadis, hoonel; tühimus': *panē sinne kuḽpasse* (leid. ka Wied.)
kuleŧtuma 'pleekima, vana värvi omandama'
kuliŧkune 'hästi madalalt püगतud': *kuliŧkune pā; ärä leiŧka kulikselle*
kulima 'pead pügama': *kuliŧtud pā; kuli-pā*
kummama 'küllastama': *meš nšugusi oñ kummattud imale* (külalapsi — paha tegema)
kummelduma 'kõveraks tõmbama, paisuma, kummi minema, (näit.: nõulaudadest)'
kummuma 'ümber mineima, ümber ajama': *kummu nšd padā ümbär; padā kummus ümbär*
kuŋjuline 'mustriaga, kirjad peal lahtistest lõngadest': *kuŋjuline riŧe, k. rät*
kuŋvidama 'kõhmima, kõõtsutama, asjata aēga kulutama': *meš sa viēl kuŋvidad siēl* (pimedas toas, et magama ei saa)
kuppuŧtama 'paistma, näima': *kuppuŧtaš siēd* (vrd. Wied. *kuputama*)
kuruma 'koondama, krookima': *keŋgā kuruma*
kuṛveŧtama 'kurb olema, norutama, närvetuma, otsa lõp- pema': *hakkaš kerra kuṛveŧtama*
kusi-rah g. -*raŋ* 'kusepõis'
kühnämä 'kõhmima, aega viitma'
küŋgärd, -i 'küürakas, kõverik, vilets, vigane'
küŋppimä 'heldelt kõik teistele välja jagama, endast hoolimata'

- künärpä* 'küünarnukk'
(taime) labane 'taimelava'
ladima 'lakkuma (koera, kassi kohta)'
laeri g. -*gu* 'laevaõnnetusest saadud kraam' (vrd. Wied.:
laevarik, -*rike*): *üks się etsind laeri*kku; *lõus laeri*kku;
*saj laeri*kku
lahmima 'suure suuga ahnelt sööma; jõudsalt käima, tööd
tegema'
lahtar g. -*i* 'loomatapja, lahtija'
laidu kirves 'lai venekirves'
lajjuutama 'uut paati alustama, laidu kokku seadma, ilma
kaarteta'
lam g. *lammi* 'veeloik, auk': *vię lam*
lammi g. -*gu* 'veeloik'
lammi g. -*e* 'veeloik': *vię lammi*ged
lappusuol g. -*e* 'lamba sool (tühi, puhast)', (vrd. *kragalsuol*)
larima 'asjata jooma, krimama, lakkuma': *mes sa sest*
asjatta larid
larkka 'vedelvorst, lohakas, laisk, päevavaras'
lasinad 'laasipuud'
latrustama 'joobnult mööda küla hulkuma, tolgendama'
laudin g. -*e* 'tükis, murdunud jää jääminekul': *id ou laid*-
*di*ges
*laige*ma 'sulama, puhkema': *vette laige*mise aig; *vięd*
*laige*vad
laim g. -*a* 'õhuke jääkord'
launa 'hea, maitsev, korras, valmis': *sup on kohę launa*
lauuastama 'laeva, paati alla tuult juhtima; vallama'
lavastama 'ilustatult, kaunistatult kõvasti ja palju rääkima,
lobisema': *kävi lavastamas*; *lavast sięl minu*ga
lämerdama 'laterdama, plärama, rääkima palju ja tühja
(suure jutuga inimese kohta)'
lädistämä 'viletsalt ketrama': *üks sul ole aiga neid lädis*-
tädä; *nię para*jad sulle *lädistädä*
*lämi*gäs g. -*kkä* 'suur riist': *pimä lämi*gäs; *hüü lämi*gäs
*läti*aline 'suur kausi, nõu täis': *sür läti*aline *suppi*
*leba*juis g. -*kse* 'kraasi täis, kraasiline' (vana)
leigar g. -*i* 'mingisugune mäng, hüütud: *leigar* (vana)

- lentsima* 'rüüpima, lopsima': *ma lentsisin juo*
lest g. *lesti* 'lõige tossu, lapikinga põhja tarvis'
letru D g. *-je* 'lõpused': *kuõi letrud*
lidistämä 'närvalt sööma': *sigä lidistäB* (vrd. Wied. *lidis-*
tama)
liëbuuttama 'asjata määrima, rüvetama'
liëmuttama 'taga ajama, küütima, kihutama': *kuërad lië-*
muttavad lamBa ja küttiväd
liëruuttama 'muidu käima, hulkuma'
liette (*liëDe?*) '3—4 toobine umbne vaadikene, potska, mis
võrku vee peal hoiab'
lillittama 'heameelega uut asja vaatlema, näitama' (vrd.
 Wied. *lillitama*)
liüškane 'viltune, liusk': *liüškane kallas*
lkkimä 'purje äärde nõõri ajama'
loduuttama 'ripnema, tolknema' (vrd. *loĩ*): *leüua alune*
loduuttab; udär loduuttap kohë
loimacilla 'küljeli'
loimegas 'loime päle käünd, lõime võitu, koet ei näi'
loitsuma 'meelepahaga teist teise enese kuuldes rääkima,
sajatama'
lomppima 'lõhastama, lõhkuma, lõõma'
loracilla 'lohakil'
losus (*olema*) 'kurb, norus olema': *eĩ tĩje kas haĩge va*
nägüB niĩda losus olema
lõhnä andama 'valu andma': *annan, lõhnä küĩ sis* (lambad)
lähteväd
lõttümä 'soojaks lõmbuma, järele andma': *tuõ vesi* (*leĩB,*
püD) *lõttümä* (tuppa külma käest)
lõhüttämä 'paha haisu laskma'
luhiš (*olema*) 'püüdma teise tahtmist, katsuda kõigiti tei-
sele meeldida, olema teisest eriti huvitatud': siẽ on
tämä luhiš
lujune 'tühi, vaene, haiglane'
lumppama 'üles ostma, angeldama, spekulierima' (vrd. Wied.
lumpama)
luõõittama 'luõõka juõõksma': *luõõit iest ärä*
luõõndu 'loomus, iseloom': *tämä on oma luõõnduga sedavõisi,*

ehtul ei anna rahü; się on tämä luõndu; sidà luõndu
lūs-pūd (lūõmä, laškema) 'vedelema, laiskust taga ajama':
tuõ rannald kiluverk ja hakka parandama, ärä muıdu
lūs-pūd lūõ

lūdīstämä 'küütsutama, kööbutama, maha kükitama': lūdīst
mahà, ei minà nähnd (vrd. Wied. lūdīstama)

lūdi 'rida, voor': oıtte pik lūdi; neıd oli oıtte pik lūdi
(inimesi) (leidub Wied.)

mānduma 'maaks muutuma': sãp kerra mānduma; mān-
DUB ärä

māndämä 'juttusid kandma, juttusid ümber tegema': kül
on się kaięe māndämä

mięlik g. ou: tūlmięlik 'tuulepea, tuisupea'

mięä 'mis': mięä inimene sinà oled?

mištama 'last kaotama, l. hävitama; hävitama': eks się olē
mištand sen ärä (lapse) (leid. Wied.)

mogumane 'ihilik, kütja, veider, näit. suitsetaja vanamoor
jne.': täüs mogumane (leid. Wied.) ü

monima 'valima, nurisema toiduga'

mukkerdama 'manguma, peale ajama': kävi mukkerdamas

mukkerjän g. -i 'manguja, pealeajaja; hävitaja kodu haldjas':
sel on mukkerjän (nälę majas)

multja|s g. -mme 'põldmaasikas'

munč g. muõdu 'lapse musu': anna munttu (lk.) (leid. Wied.)

murdik 'murdja kiskjas'

murmane (kanhas) 'toimne (kangas)'

mutjuma 'pigistama, vajutama, muljuma'

mutk g. mutka 'keer, kõverduš': mittu mutka matkas (ka
riides)

nahkuma 'nahka võtma, nūlgima'

nalguřtama 'taga ajama, näit. pääsid lambaid'

napriřtama 'šalaja vähe teise järelt näppama'

naral (olema) 'vähese söömaga, pool näljas olema': pidãb
olema naral, kuı perenaıne piül oõ

nãñ g. nãnni 'loomaa nisa': lehmã nãnnid, lamba nãnnid
(ka taimed) (vana). Vrd. Wied. nãñ

nãppi|ged g. -kkięe 'vanast riiderãbalast harutatud lõngad,
mis uuesti villadeks kraasitakse'

näplik 'vistrik ihu küljes'. Vrd. Wied. *näplik*
närskiäs g. *närskiä* 'poolkeenud, sitke, raag': *närskiät*
kärdulid

neštuk 'väike ninarätt (linane)' (vana)

neüluma 'salvama, tagajärel halba rääkima': *içs tahtub hüä*
olla, seljä taga aeva neülub

niërhäl g. -i 'ankru nõör, köis, mis läbi plüüside käib;
surnal'

nilkkuma 'liikuma, kõikuma, vankuma'

nirustama 'niristama, laskma nõrguda'

noiguttama 'noogutama': *noigut päd*

noikkama 'peaga nokutama, kummardama (moment., vrd.
noiguttama): *noikkab pää*

noikkima 'tukkudes peaga noogutama'

noõ g. *norri* 'teat. jook (kohv ja viin segatud)'

nümik 'able sööma (inimesest, loomast)'

nüriästümä 'haavama'

nürkkimä 'rusikatega taguma, rusikatega nina alla tulema'

nüskämä 'lukkama, tõukama'

hoiluma 'õõtsuma, hõljuma tuule käes'

hoiluttama 'hõljuma, vankuma, kõikuma, näit. ühest paadi
äärest teise; hõljutama, kõigutama'

holisema 'halisema, kisama, nilgama, lärmitsema': *ärä*
holise

ompsa-ampsa 'mõtlemata, lõhmilt': *niç on harittud ini-*
meseD egä niç niinda ompsa-ampsa räoi

oni g. *oni* 'kõige sügavam, kaugem meri, sügavam kui
haud'

oõma g. *oõma* 'kohvi, segatud viina ja võiga' (vrd. *noõ*)

padenduma '1) õppima, harjuma läbi ja läbi': *mei olemme*
padendunned; 2) 'ummuksisse jäämä': *siç sisekuñd*

Ja on kfiç padendunt tämäl; 3) 'paranema, toibuma':
sáb vähä padenduma

paõiline 'vähe ruumi, kitsas, hädaline, rutuline': *kolm tükkü*
oñ paõiline panna

pahus 'paha, tüütu asi': *meš pahus siçl koliseB* (vrd. Wied.
pahus)

paṭṭik 'tompline, ebatasanē': *paṭṭik laṅg*

paṭṭikkune = *paṭṭik*

paḷberdama 'teist inimest rohitsema'

palle g. *paḷde* 'palistus, alumine, haril. laiem — palitul, riideil, särgil jne.': *vigasti (kirves) iḍḅ paḷdele* (nūri, võtab eest kahekorra)

(*veṅgu*) *paranus* 'sitkem puuvilla lõng, lõim, millega paran-datakse võrku'

paṅguma 'kõigest kõrist kisendama'

pariḷas g. *-ḷka* 'kisakõri': *kisendatte kui ūhet pariḷkad* (leid. Wied. *parikas*)

parū 'kisa, lärm': *sūrt kummadundu parū tegevād* (kanad).

(Järgneb).

Linda Pärt.

Murdetekst Jāmajast.

ḷoṅḷu vōrās.

sel aḷāl niṅg prāguskid vėl on ned sōmād niṅg iḍmād ḷoṅḷu aḷāl sūreks aṣjaks. maḷḷid olid paṅnandiḷa reṅni pēl, keḷk perē olid sōmas. aḷḷist ūks lihāḅ laḷti ja: terē ḍḥtast kō; vōrās tulēḅ siṣse niṅg peremes iḷles: vōrās ḷuḥtund sōmā aḷjaks, tulōāsts sōma kō. lāḷks sōma. pere-mehe kāṣt kukkus maḷḷi otsast tūḷ mahā, oṣsis, oṣsis, es_sā kāḍē. vōltas kūnla tulē niṅg ḷuḥtus nāgema, et vōral ūks obuse ḷāḷo, ūks inimese ḷāḷo. kohmētus ārā; teḷi ḷuḷtu, et vōrast laḷti sāḷja, vōrās mārkkas, et tāl polē sūrt lōḅū niṅg iḷles: kūle, nṭ_tulē mōga selṣis, olē_nṭd mō_bōl kō nāttuse aḷga. lāḷsid vāḷḷja. oḷḷē vārava tagā seiṣsāḅ vāḷoe obū. tulise kēruḷa paṅid minema. tulād kuhale, laḷtvad uksest siṣse, sāl tored ḷoṅḷud, paḷḷū sūa, ḷūa. sānd peremes nāttuse aḷga olnd, iḷlend: nṭd_on ḍmigu tulemas, nṭd_ma piā minema, nṭd vōḷks aḷkāṭta mō_bōle minema, sāḷks kuḷū. — nōmḍā kat_ta kuḷū siṣse lāḷnd: kus_mū maḷḷi oṣ iḷḷi? polē ānām maḷḷi oṣa, polē inimessi. kāḷs_sadā āstad oli mōḍa lāḷnd. sedasi oli_se ḷoṅḷu vōrās.

Üles kirjutanud Ks. Kurgvel.

Õigekeelsuslikke vaidlusküsimusi.

Meie kirjakeele-korralduse alal on veel küllalt nähtusi, mille lahendus võib tekitada asjaosaliste hulgas lahkarvamus. Tuletagem ainult meelde meie keeleeuendusliikumist ja selle esilekutsutud suu- ja sulesõda üksikute küsimuste poolt ja vastu, mis meie päevini ei ole veel vaibunud. Need vaidlused ise ei tarvitse veel kelleski tekitada paha-meelt, sest alles siis, kui küsimusealused nähtused on iga-külgselt valgustatud, tohib loota, et neid osatakse õigesti hinnata. Sellepärast lubatagu siingi sõna võtta mõne niisuguse vaidlusküsimuse kohta. Ainest endast on tingitud selle kirjutise osalt poleemiline laad.

Kõige esiti huvitaks meid küsimus,

kas tarvitada kirjakeeles partsiaalset subjekti ja kui suures ulatuses teda tarvitada,

s. o. kas oleksid või millal oleksid kirjakeeles lubatavad laused nagu „siin majas elab prantslasi“ või artikli pealkirjana „Muljeid Soomest“, või peab niisugustel juhtudel tarvitama ainult nominatiivselt: „siin majas elavad prantslased“ ja pealkirjana: „Muljed Soomest“. Selle küsimuse esiosa võib näida esimesel pilgul tarbetu korrutusena, sest on ju teatavasti kõik meie uuemad ja paremad grammatilised teosed, alates prof. L. Kettunen'i „Lause liikmete“ ja mag. O. Loorits'a „Eesti keele grammatika'ga“ ja lõpetades Harald Põllu „Lauseõpetus'ega“ — isegi kadunud prof. J. Jõgever oma grammatika viimase väljaande III osas tunnustab lausete olemasolu nagu „kalu on järves“, kuigi ta niisuguseid lauseid peab ainult elliptiliseks, — kõik need teosed on konstateerinud osasubjekti olemasolu eesti kirjakeeles ja enamail juhtudel ka üksikasjalikult piiritelnud, millal tuleb tarvitada täis-, millal osaalust. Nii peaks siis asi olema täiesti selge. Kuid suur osa meie keeletarvitajaid ei näi olevat nõus selles küsimuses meie grammatikate piirangutega või ei paista olevat neist teadlik, sest näit. meie ajakirjandus hoidub väga sagedasti eemale partsiaalse subjekti tarvitamisest juhtudel, kus just osaalus

oleks kohane, eriti mis puutub pealkirjadesse, kuulutuseosast kõnelematagi. Nii figureerub ikka edasi lauseid nagu „Rahvasteliidu asjatundjad sõidavad Eestisse“, „Maitsevad taimetoitlised lõunad on saadaval“, „Jälle kuritarvitused ilmsiks tulnud“ jne., kus ootaks: „Rahvasteliidu asjatundjaid sõidab Eestisse“, „Maitsevaid taimetoitlikke lõunaid on saadaval“, „Jälle kuritarvitusi ilmsiks tulnud“ jne. Ja see ei ole veel kõik. Kuuldub vahete vahel ka hääli, mis just soovivad võimalikult ohtrat nominatiiv-aluse tarvitamist ja osasubjekti esinemist minimaalse määrani püüavad piirata. Nii ilmus käesoleva aasta „Aos“ Joh. Aaviku artikkel „Keelevead ja vastuoksused“, kus muuseas juhitakse tähelepanu ka mainitud liig sagedale täis-subjekti tarvitamisele osasubjekti asemel ja tsiteeritakse ajalehesõnumi pealkirja „Lehmad kadunud“, kus artikli autori arvates peaks olema „lehmi kadunud“. Viimase väite puhul on aga ajakirja toimetuse poolt tehtud joonealune märkus, kus, kui mitte just ei eitata osasubjekti tarvitamise võimalust, ometi soovitatakse võimalikult rohkel määral kujundada lauseid täisaluslega. Ja seal toodud väited ongi põhjustanud käesoleva sõnavõtte. Nende väidete autor kirjutab („Agu“ 1924, lk. 933—4):

„See kuulutuse pealkiri¹ ei ole igal juhtumisel mitte vigane ega ekslik. Pealkiri ei ole ju muud kui lühendatud lause. Sel juhtumisel võiks täielik vorm olla: „Minu lehmad on kadunud“ ehk: „Minul on lehmad kadunud.“² Kui seda vormi lühendada, jääb järele lakoonilik: „Lehmad kadunud“. Ja on minu lehmad kõik kadunud, miks peaksin ma siis ütleva: „Lehmi kadunud“.

On õigem öelda: „Selles hotellis elab väljamaalasi“, kui selles tõesti ainult väljamaalased ei ela. Kui aga ühes hotellis või hotelli toas ainult väljamaalased elavad, siis on selguse pärast palju õigem öelda: „Siin hotellis“ või „siin toas elavad väljamaalased“ (mitte muud). Kui ma aga ütlen: „Siin toas elab väljamaalasi“, siis on põhjust arvata, et seal veel ka muid peale

¹ Jutt on pealkirjast „Lehmad kadunud“. E. M.

² Kui see lause on ajalehesõnumi pealkirjaks, siis saab küll lause täielikumaks vormiks vaevalt olla „Minul on lehmad kadunud“. Ajaleheteates ei jutustata ju harilikult omal nimel isiklikest asjust. E. M.

väljamaalaste elab. Meil on nüüd sagedasti partitiivse subjekti tarvitamisega liiale mindud, seletades, et see vorm õigem olevat, iseäranis pealkirjus ja allkirjes. Oli enne raamatu pealkiri „Laulud ja lood“, siis kirjutatakse nüüd tingimata

„Laule ja lugusid“.

Pealkiri „Laulud ja lood“ ei olnud aga muud kui lühendatud vorm: „Siin raamatus on laulud ja lood“ (muud midagi, ei rehkenduse ülesandeid ega keele harjutusi). Miks on selle lause lühendatud vorm vigane?! Kas ei ole palju kahtlasem just partitiivne vorm: „Laule ja lugusid“, sest siin võidakse ikka mõelda: peale selle veel midagi muud. Kui ma ütlen: „Siin kapis on raamatud“, siis tahan ma sellega nimelt öelda: „Siin on raamatud, mitte aga riided“ ehk: „Siin on minu raamatud“. Kui aga ütlen: „Siin kapis on raamatuid“, siis võidakse arvata, et siin on ka sööginõusid, pesu ja muud.

Samuti on õige allkiri: „Metsloomad“. See tähendab: „Siin, sellel leheküljel on metsloomad“ (pildid). Teisel leheküljel on: „Koduloomad“. See tähendab: „Siin, sellel leheküljel on ainult koduloomad“ (pildid). „Siin korvis on õunad“, õigem ja selgem¹ vorm kui „siin korvis on õunu“, mis oletada laseb, et siin korvis ka pirne ja ploome võib olla.*

Selle kohta oleks kõigepealt tähendada, et märkuse-tegija on liiga tagasihoidlik, kui ta selguse pärast nii väga kardab osasubjekti tarvitamist. Kui me niisuguse ettevaatusprintsipi järjekindlasti läbi viiksime, siis meil ei oleks üldse kunagi võimalik tarvitada partsiaalset subjekti, kui me vähegi tahaksime hoiduda kahemõttelisusest, sest kui me ütleksime näit. „Jälle kuritarvitusi ilmsiks tulnud“, siis peaksime kartma arvamust, et mitte ainult kuritarvitusi, vaid ka muid asju on ilmsiks tulnud. Kuna antud juhul ka ainult kuritarvitusi võib olla ilmsiks tulnud, siis oleks jause niisuguse piinliku täpsusega loogika järgi paratamata kahemõtteline. Tekib loomulikult kohe küsimus, kas niisugune kahemõttelisus on siis nii kardetav, et teda tingimata peab alati vältima, sest kui me näit. artiklipealkirjaks seame „Muljeid Soomest“, kas siis tarvitseb karta, et lugeja seda fraasi vaadeldes peaks vahest kogemata mõttele tulema, et selle all olevas kirjutises käsitletakse veel teisi asju peale muljete Soomest. Just vastuoksa: mõni-

¹ Minu harv. E. M.

kord on niisugune kahemõttelisus otse tarviline, möödapääsematu, kui me tahame ebamäärasemalt väljenduda või kui me kindlasti ei tea otsustada nende asjaolude kohta, millest me juttu teeme. Niisugusel puhul on ainuvõimalikud laused nagu: „Selles toas elab väljamaalasi“, „siin kapis on raamatuid“ jne. Ja küsime edasi, kas siis nominatiivse subjekti tarvitamine alati tagab, et lauset ei võidaks mitmet viisi tõlgendada, sest kui me ütleme näit. „õunad on korvis“, siis see ei tarvitse sugugi veel tähendada, et korvis oleksid ainult õunad. Märkuse autor on selle küsimuse käsitusel ilmselt segi ajanud kaks eri mõistet, nimelt lause tähenduse muutumine vastavalt lausekonstruktsiooni (antud puhul partitiivse ja nominatiivse vormiehitise) muutumisele ja teiseks tähenduse muutumine vastavalt lauserõhu muutumisele. Tuleb nimelt arvestada see mõju, mis on mõttelisel rõhutamisel ja sellega kaasaskäival lauserõhul (niihästi dunaamilisel kui ka musikaalsel aktsendil) süntaktiliste vahekordade peale. Olgu toodud kõigepealt kaunis lähedane näide partsiaalse ja totaalse objekti tarvitamise alalt. Nagu teada, on eitava predikaadi puhul temast rippuv objekt alati partsiaalne; ütleme näit.: „ta leidis raamatu“, aga eitavalt samal puhul: „ta ei leidnud raamatut“, kuna lause „ta ei leidnud raamatu“ oleks eesti keele seisukohalt täiesti vigane. Kui me aga lause laiendame ja näit. ütleme: „ta ei leidnud raamatu, vaid (leidis) vihiku“, siis on sõnad „raamatu“ ja „vihiku“ tugevasti lauserõhulised ja nad on totaalse objekti käändes (siin tuleb ka arvesse võtta, et lause teine pool ei ole olult enam eitav; see asjaolu ei ole siin ometi määravaks teguriks, vrd. näit. jauset: „ta ei leidnud raamatut, vaid leidis vihiku“, kus eriliselt rõhutatud on sõna „leidnud“). Umbes sarnane lugu esineb ka subjekti juures, millist asjaolu nii eriliselt rõhutabki märkuse autor. Võime küll öelda näit. „ämbris on vett“, kuid kui me tahame eriliselt rõhutada, et just see aine on ämbris, mitte mingi muu, siis ütleme: „ämbris on vesi“ (mitte näit. aiavili). Kuid — olgu kohe juurde lisatud — niisugune ütlusviis on tarvilik ainult siis,

kui me tõesti subjekti eriliselt rõhutame. Ent see tegur esineb lauses ikkagi võrdlemisi harva, sest kui me näit. kuulutuse tekstiks valime „Uusi riidekaupu päarele jõudnud“, mis mõtet oleks seal siis veel eriliselt rõhutama hakata, et kuulutuses on jutt ainult riidekaupadest: see on ju lugejale endastki mõistetav. Kui me aga tõesti tahaksime esile tõsta, et lauses on jutt ainult ühest asjast, siis — nagu juba nägime — ei aita ainult nominatiivse subjekti tarvitamine; määravaks teguriks jääb sel puhul ikkagi lauserõhk, võrreldagu näit.: „õunad on korvis“ (seal võib ka olla veel teisi asju) ja „õunad on korvis“ (vist ainult õunad). — Kuid jälgigem edasi märkuse autori põhjendustele. Ta kirjutab:

„Partitiivse vormi poolehoidjad toovad ette ühe argumendi: kui ma ütlen: „siin kapis on raamatud“, siis võidakse mõelda, et siin kõik maailma raamatud on; see ei ole aga õige, siin on ainult väike osa raamatuid. Sellele võib vastata: kellel kalduvus absurdelt mõelda, sellele ei saa midagi selgeks teha, sellele ei kõlba ükski keelevorm. See on ju iseenesest mõistetav, et kõik raamatud ühte kappi ei sünni ja kes sellest aru ei saa seletamata, sellele on ka seletus ülearune.“

Võib vist ilma pikema jututa nõus olla märkuse autori seletusega, kui ta väidab, et loogilise arutluse tulemuses jõuab igaüks niikuinii esitatud lause sisu õigele käsitusele, ka siis, kui subjekt peaks olema nominatiivis. Kuid väitleja on ühekülgsest mõistnud „partitiivse vormi poolehoidjate“ seisukohta, kui ta nende olulisema argumendina esitab niisuguse järsu loogilise piirangu. Kui tõesti niisugune põhimõte oleks maksev, siis me tohiksime nominatiivset subjekti tarvitada ainult harukordadel, sest millal võime täiesti kindlad olla, et jutt on tõesti kõigist maailmas olevaist antud mõiste alla kuuluvaist esemeist? Siis me ei tohiks näit. öelda: „vesi on ämbris“, sest selle all tuleks mõista: 'kõik, kogu universumis leiduv vesi on ämbris'! Tõepoolest pole selle lauseliikme tarvitusnõuded sugugi nii kategoorilised. Totaalne subjekt väljendab enamasti määratud, kõne all olnud, tuntud, tervikulist koguhulka, kuna partsiaalne avaldab tundmatut, mitte lähemalt piiritletud määra. Võrreldagu näit. „riided

on kapis“, või „minu riided on kapis“ ja „kapis on riideid.“ Sellejuures oleneb kummagi aluseliigi tarvitus veel puhtgrammatilistest vahekordadest, näit. ei tohi eesti kirjakeeles tarvitada partsiaalset subjekti, kui predikaadiks on transitiivne verb, mis omab objekti, kuigi subjekti mõiste ise oleks partsiaalne (ei või näit. öelda: „lapsi sööb õunu“, vaid: „lapsed söövad õunu“). Nägime ka ülevalpool, missugune mõju on subjekti mõiste mõttelisel rõhutusel kõnesolevatele lausevahetustele. — Vaadeldgem edasi märkuse autori väiteid. Ta lõpetab oma joonealuse järgmiselt:

„Meil on partitiivse subjekti tarvitamises nõnda kaugele mindud, et sagedasti kirjutatakse: „Mõningaid jooni“. Nagu ei ütleks „jooni“ isegi, et ainult „mõningaid“ jooni on tõmmatud, ehk nagu ei ütleks sõna „mõningaid“ isegi, et „kõik“ jooned siia pole tõmmatud. Et Soome keeles partitiivset subjekti vormi nii sagedasti tarvitatakse, see ei anna veel põhjust meil seda igal juhtumisel järele tegema hakata, kus see pealegi üleaurune, meie harjumusele võõras ja kus see ainult selgust rikub“.

Väitleja tungib siin peale loogiliste argumentidega: kuna „jooni“ üksinda või „mõningad jooned“ üksinda küllalt selgesti väljendab soovitud mõtet, mistarvis siis veel öelda „mõningaid jooni“. Eelpool-öeldust tohiks olla ometi selge, et loogiline külg on siin ainult kõrvalise tähtsusega. Nagu nägime, ei garanteeri osa- või täisaluse tarvitamine sugugi veel mõttelist täpsust; selle saavutamiseks peab appi astuma veel teisi tegureid. Palju suuremat osa mängivad aga partsiaalse ning totaalse subjekti tarvitamisel kujustavad tundevarjundid, mis lausele tahame anda. Siin on tegu enam väljendusvormiliste, stiililiste väärtustega. Küll aitab kõnesolev grammatiline differentis kaasa ka loogilise selguse suurenemiseks, ja see on üheks tema teeneks. Kuid see ei ole siin tema oluliseks paremuseks, sest täpsalt suudetakse väljendada ka keeltes, kus täis- ja osaaluse vahetegu täiesti puudub. Kuid kuulajas esilekutsutava kujutluse seisukohalt ei ole sugugi ükspuha, kas ütleme näit.: „üliõpilased läksid sõtta“ või „üliõpilasi läks sõtta“, „lehed langesid puult“ või „lehti langes puult“, või raamatu pealkirjana: „küsimusi

eesti-soome kokkupuutumiste alalt“ või „küsimused eesti-soome kokkupuutumiste alalt“. Sellelt seisukohalt ei ole ka ükskõikne, kas ütleme „mõningad jooned“ või „mõningaid jooni“. Võrreldagu siin puhul ka saksa „die einzelnen Züge“ ja „einzelne Züge“. Nimelt keeltes, kus esineb lauseosana määratud või määramatu artikkel, on osalt — rõhutada siin sõna osalt — võimalik sama vahetegu, mis puutub väljendatava mõiste määratusse, tuntuks või määramatusse¹.

Kui niisuguste vormide tarvituse puhul ette heidetakse, et see ei ole muud kui soome keele eeskuju arvustamata järeletegemine, siis tohiks juba ülalöeldust osalt olla selge, mikspärast soovitatav on osasubjekti laiem esinemine meie kirjakeeles. Soome keelest laenamine ei oleks enesest midagi halba, kui see kasulik on meie kirjakeelele ja kui laen end meil suudab maksma panna. Kuid siin ei ole mitte tegu osasubjekti istutamisega soome keelest eesti keelde, vaid eesti keelt rikastava omapärase joone säilitamisega, mis võõraste keelte mõjul kipub kirjakeelest taganema. Tunnustame muidugi meeeldi, et soome keel on meile siin heaks äratuseks, nagu võrdlus lähemate ja kaugemate sugu-keeltega on üldse selleks aluseks, mille põhjal saame kindlaks määrata, kas teatav vorm meie keeles on omapärane või mitte. Sellele küsimusele eriti süntaktilisel alal peaksid tulevikuuuringused tooma palju selgust, mis muidugi ei tarvitse meid teha liiga puristlikuks kirjakeele korraldusel. Kuid osasubjekti väljasuremine või kängumine kitsale alale oleks meie keele stiililisele väljendusvõimele tuntavaks kaotuseks, sellepärast tuleb see lauseliige tegelikus keeletarvituses elustada täielisel määral. Sellejuures ei tarvitse kummalegi subjektiliigile anda ülekaalu, nagu see seni on sündinud täisalusena. Juba osas meie kooligrammatikais on ära tähendatud need piirid, milles kummalgi õigus jääb esineda. Peab ometi mõnma, et nende vormide tarvitusel

¹ Sellele paralleeljoonele, mis esineb artiklit tarvitavais keeltes, on juba tähelepanu juhtinud Joh. Aavik oma „M. Kampmanni koolilugemiku keeltes ja sisulises arvustuses“ (Tartus 1922, lk. 21).

jääb igale autorile teatav vabadus, selle järgi, missuguse varjundi ta väljendatavale tahab anda, välja arvatud muidugi juhud, kus tarvitatud vorm on sisuga ilmses vastolus.

Totaalse ja partsiaalse subjekti tarvituse probleem ei ole ainuke, mis võiks tekitada mõttevahetusi. Esitatagu siin veel paar väikest süntaktilist küsimust, mille käsitusviisiga ei saa olla kõigiti nõus, nimelt esiteks küsimus, kas tarvitada *omama* - verbiga totaalset või partsiaalset objekti.

Seni on olnud vastus: tuleb tarvitada ainult täisobjekti. Seda rõhutab muuseas ka Joh. Aavik oma eelmainitud artiklis („Agu“ 1924, lk. 934) ja esitab ainuõiguslikuna lause „ta omab ühe salapärase *võime*“, kuna tema arvates viga oleks: „ta omab *salapärast võimet*“. Ja niisugune tarvitusviis on tunginud sügavasse meie kirjandusse ja ajakirjandusse, mõningad erandid maha arvatud. Laused nagu „... et suuremalt jaolt need Saksamaa elanikud, kes varem mingisuguse vähe maha ehk suuremavaranduse omasid, selle peaaegu täiesti kaotanud on...“¹ (Postimees 1923, nr. 243) esinevad õige sagedasti. On arusamatut, miks selle verbiga ühendatud tarvitusvõimalusi nii väga on piiratud. Teatavasti võib meie transitiivsete verbide enamikuga ühendada niihästi totaalset kui ka partsiaalset objekti, kusjuures kummagi sihitusliigi tarvitus oleneb mõttevarjundeist, mis lausele tahame anda. Võime öelda näit. „kandis koormat“ ja „kandis koorma“, „laskis jänest“ ja „laskis jänese“ jne. Kuid *omama*-verbi juures peame ütleva ainult: „omab suured varandused“, „sõna omab sidemed sugukeeltes“ jne. Niisugune paindumatus peaks siis juba rippuma verbi enda laadist, kuid *omama*, millele vastab saksa 'besitzen, haben', prantsuse 'posséder, avoir', on verb, mis loomult väljendab just lõppematut, kestvat tegevust, ja tuleks sellepärast loomulikult enamail juhtudel ühendada partsiaalse objektiga: „ta omab suuri varandusi“, „sõna omab sidemeid sugukeeltes“. Laused nagu „ta omab need varandused“ omandaksid

¹ Minu harv. E. M.

sel puhul enam tulevikutähenduse: 'ta on ükskord nende varanduste omanik'! Selle ajasõna senine tarvitusviis on jällegi neid juhtusid, kus me nagu meelega tahaksime kaotada ühe osa neid väljendusvõimalusi, mis meie keeles olemas.

Teine, umbes sarnane küsimus verbitäienduse alalt nõuab samuti avalikku kaalutlust:

Missuguse käändega peame ühendama verbi *arvestama* 'arvesse võtma'?

On üsna üldine nähtus, et selle verbi täiendus asetatakse kaasaütlevasse käändesse. Leidub sagedasti lauseid nagu: „Siiski võiks ja peaks täna arvestama võimalusega, et soomlaste võrk pallist puutumata ei tohiks jääda“¹ (Päevaleht 1923, nr. 349), „Nähtavasti arvestab osaühisuse juhatus praeguste oludega...“¹ (Päevaleht 1924, nr. 286), „Nende asjaoludega arvestades, jõudis koosolek otsusele...“ jne. See tarvitusviis on ilmselt võõraste keelte mõju, vrd. vene „считаться с чем-нибудь“, saksa „mit etwas rechnen“, kusjuures nähtavasti niisuguse konstruktsiooni tekkimisel on kaasa mõjunud saksa laenatud „rehkendamallegagi“. Kuid eesti keele seisukohalt ei ole niisugune *arvestama*-verbi täiendusviis millegagi põhjendatud. Teatavasti nõuavad ju meie *-stama*-, *-tama*-lõpulised transitiivverbid täiendust objektikäänetes, ütleme näit. „arvestama teost“, „vaja elustada koolivormi“, „kaunistati maja pargadega“, „sulane viinastas peremehe haigeks“ jne. Sellepärast tohiks eesti kirjakeeles ainuõiguslikuks ütlusviisiks olla: „neid asjaolusid arvestades jõudis koosolek otsusele“, „peaks arvestama võimaluse, et soomlaste võrk pallist puutumata ei jää“, „nähtavasti arvestab osaühingu juhatus praegusi olusid“ jne., nagu me ütleme ka: „neid asjaolusid arvesse võttes“, „peaks arvesse võtma võimaluse“ jne. Oleks viimne aeg selleski väikeses küsimuses pääseda võõraste keelte tarbetu eestkoste alt (mõnikord võivad küll laenud teistest keeltest olla väga tarvilikud!).

¹ Minu harv. E. M.

Lõpuks järgnegu veel väike ortograafiline küsimus, kas peame kirjutama näit.

*mai*ja või *mája* (sisseütleva käändena sõnast *maja*).

See probleem — kui seda nii tohib nimetada — ei ole jällegi sugugi uus. Juba prof. L. Kettunen oma „Arvustavates märkustes keeleuendusnõuete puhul“ on seisukohale asunud, et tuleb kirjutada *majja*, *rajja*, *ajju* jne., põhjendades seda sellega, et kirjutusviis *mai*ja, *rai*ja, *ai*ju, jne. eeldaks nominatiive **mai*, **rai*, **ai* (lk. 58). Hiljemini on mag. O. Loorits oma „Eesti keele grammatika’s“ sama seisukohta toetanud. Ta esitab vormid nagu *jõkke*, *patta*, *appi*, *sassi*, *lihha*, *ninna*, *kamma*, *sülle*, *merre*, *majja*, *savvi* ja ütleb: „Siis lihtsalt igalpool kirjas kahekordne konsonant (**g, b, d > kk, pp, tt**), jällegi ilma ühegi erandita (ka **jj**, mitte **ij**)“ (lhk. 45). Kuid meie kirjandus ja ajakirjandus tarvitab kõigest hoolimata pea ainuliselt *mai*ja, *oi*ja, *ai*ju jne. Selle küsimuse lahendusel ei ole — niipalju kui tean — seni avalikult puudutatud asjaolusid, mis tuleks ka arvestada lõplikul seisukohavõtmisel. Nimelt eesti kirjakeeles on maksev õigekirjutusreegel, mis populaarsel väljendusel kõlaks järgmiselt: „vokaalidevahelise *i* järel ei tohi kirjutada *j-i*“, või teaduslikumalt öeldes: „poolvokaali *i* geminaat märgitakse kirjakeeles *i-ga*“. Kirjutame näit. *saia* (= *saija*), *saiad* (= *saijad*), *käia* (= *käija*), *viia* (= *vijja* või *via*), *selle maia inimese* (= *selle majja inimese*) jne. Jämedaks veaks loetaks märkimisviis *saija* või *saijad*, pro *saia*, *saiad*. Ainult grammatilistel põhjustel kirjutame näit. tegijanimis *käija* (= *käija*) *j-i*: sõna ennast hääldame täiesti samuti kui infinitiivi *käia*. On aga tõsi, et ka illatiivid *majja* (= *majja*), *ojja* (= *oija*), *ajju* (= *aiju*) jne. foneetiliselt eelmisest vormikategooriast sugugi ei erine: neiski esineb sama poolvokaali *i* geminaat. Sisseütlevat *majja* hääldame täiesti samal kombel kui omastavat *maia* (sõnast *maias*). Järelikult tuleks foneetilise õigekirjutus-põhimõtte järgi ka

sisseütlevas kirjutada *maia* 'majasse', *oia* 'ojasse', *aiu* 'ajusse'. Kuid kellelegi ei ole mõttesegi tulnud sel kombel kirjutada, ega saagi olla niisugune märkimisviis soovitav: liiga kaugel on ikkagi välimuselt säärased käändevormid oma põhitüvedest. Kui silmame näit. kirjakuju *maia*, siis ei tule esimesel pilgul mõttesegi, et sel võiks olla tegemist sõnaga *maja*; pealegi on illatiiv *maia* niisugusel puhul ka ortograafiliselt homonüümne omastavaga *maia* (sõnast *maias*). Omalt kohalt on jällegi kirjutusviisid *maija*, *oija*, *aiju* ja *majja*, *ojja*, *ajju* kõrvalepõikeks eelpoolesitatud ortograafiareeglist. Kuid kui teha üldjuhise erand, siis tuleb see kuidagi tõsiselt põhjendada. Kirjutades näit. tegijanimedes *käija*, *viija j-i*, teeme samuti erandi, kuid see erand on tingitud grammatilisest eraldamistarbest, meie tahame siin näha sama tegijanime liidet *-ja*, mis esineb mujalgi samas vormikategoorias (vrd. *sõoja*, *kõneleja*, *naerja* jne.¹). Kuid kirjutusviisile *maija*, *oija*, *aiju* meie ei leia sarnast põhjendust. Need käändekujud on kõigepealt juba välimuselt tüvikujust pea samal kaugel kui juhisepärased vormid *maia*, *oia* jne. Ja kuidas saame põhjendada neis esinevat *ij-i*? Vastavates tüvikujudes *maja-*, *oja-*, *aju-* jne. puudub ju *i* täiesti. Samuti ei esine illatiivi vormikategoorias *i*-list suffiksit. Nii tuleb *ij*-line kirjutusviis tagasi tõrjuda niihästi morfoloogilistel (*i* esinemine) kui ka foneetilis-õige-kirjutuslikkudel põhjustel (*j* esinemine). Jääks järele kahe-*j*-line tarvitusviis (*majja*, *ojja* jne.). Seegi on, nagu nägime, kõrvalepõikeks üldjuhise, kuid niisugune kõrvalepõige on grammatilis-ortograafiliselt täiesti loomulik ja põhjendatav: on ju illatiivis tüvekonsonandi kahekordne kirjutamine harilik asi, missugusele asjaolule on juba tähelepanu juhtinud O. Loorits oma grammatikas. Kui siiski viimast laadi vorme ei taheta tarvitada, siis võib see olla tingitud mitmest asjaolust. Kõige olulisemaks takistavaks põhjuseks näikse olevat see, et ei olda harjunud nägema diftongi teise komponendi märgina *j-i*. Sõnakujude *majja*,

¹ Siin võiks kõnelda nagu mingist „ortograafilisest süsteemsunnist“.

ojja jne. esisilbis on selge diftong ja nagu ei tahetaks kirjutada *kājma* pro *kāima*, nii tundub võõrastav ka märkimisviis *majja* pro *maiija*. Kuid see oleks ainult põhjendamata eelarvamus. Nagu *i*-tähega sagedasti märgime teineteisest hoopis erinevaid häälikuid, vrd. näit. *i*-d sõnus *mina* (= *minà*) ja *kāia* (*kāiija*), nii tuleb ka sagedasti mõista niihästi *i*- kui *j*-märgi all geneetilisfoneetiliselt võttes täiesti samaseid häälikuid, vrd. näit. *i*-ollust sõnus *kāima* (= *kāiima*), *takjad* (= *takjād*), *majja* (= *maiija*) ja *ujuma* (= *uijuma*): kõigis neljas sõnas on häälik, mida teatavasti nimetame *i*-poolvokaaliks ja mille foneetiliseks märgiks on *j*. Kui viimaseis näiteis sellel häälikul on akustilisi erinevusi, siis need on väga minimaalsed, ega tarvitse arvesse tulla, kui olulisemad tegurid sunnivad kalduma teissugusele otsusele ja kui silmas pidada, kui vähe suudame üldse oma piiratud tähestikuga fikseerida keeles esinevaid lõpmatuid akustilisi ja geneetilis-foneetilisi variatsioone. Sellepärast ka viimasena-esitatud seisukohalt ei tohiks midagi olla *jj*-liste vormide vastu. Kartus, nagu ei võiks eesti keeles kõrvu kirjutada kaht *j*-i, ei vääri muidugi mingit vastuväitmistki. Ja lõpuks, kui peaks arvatama, et meie „ametlik“ keel ei luba tarvitada sääraseid keeleuenduslikke vorme, siis olgu tähelepanu juhitud Eesti Kirjanduse Seltsi väljaantud õigekeelsus-sõnaraamatule¹, kus ainulubatuna esinevad vormid nagu *kujja*, *lajju*, *majja*, *ojja* jne.²

E. Muuk.

¹ „Eesti keele õigekirjutuse-sõnaraamatu“ II trükk, millest suur osa juba tarvitajale kättesaadav.

² Nende kõrval on sõnaraamatus muidugi lubatud pikemad paralleelvormid *kujasse*, *lajusse*, *majasse* jne., kuid need ei kuulu loomulikult käesoleva harutluse piiridesse.

Küsimused ja kostused.

15. Kas *varsti*, *varssi* või *varsi*?

Olen näinud seda sõna kirjakeeles ja kuulnud ka kõnes kolmel kujul: *varsti*, *varssi* ja *varsi*? Kuidas oleks õigem seda tarvitada kirjakeeles? E. V-n.

Kõik kolm sõnakuju on rahvakeelsed: *varsti* (Juurus, Järva-Madisel, V.-Nigulas, Avinurmes, Tarvastus, Häädemeestel, Kihelkonnal jne.), *varssi* (Kullamaa, Vigalas, Kihnus, Toris jne.), *varsi* (loe: *vařsi*, Kärilas). Nagu selle soomekeelne vaste *varsin* ('ganz und gar, gänzlich, sehr') näitab, on praegustest eesti teisenditest vanemal ja algupärasemal järjel *varsi* ja *varssi*. Teisendis *varsti* on *t* kujunenud *-sti* (*-ste*) lõpuliste adverbide mõjul (*hästi*, *ilusti*, *alasti*). Et selles *t* on analoogiline, ei tarvitse sugugi veel otsustavaks olla selle teisendi mittekõlbulikkuse kohta kirjakeeles, nagu sarnastel kordadel meil eesti keeles seni põhimõtteks on imelikul viisil küll seatud, alates dr. M. Veske ja K. A. Hermanniga ja lõpetades J. Aaviku ja V. Ridalaga. Sellest „keeleajaloolisest“ ja „teaduslikust“ põhimõttest on kahjasetavasti mitmel korral end juhtida lasknud ka Õigekirjutuse Sõnaraamatu I trükk, nõnda ka kõnesoleva sõna puhul: *varsi* esineb soovitava, *varsti* aga nurksulgudes. Viimase heaks kirjakeele tarvituses kõneleb ometi selle märgatavalt kiire levimine praegustes murretes ja selle ilmselt üldisem esinevus praeguses ühiskeeles. Kuna kujud *varsi* või *varssi* seisaksid teatavas mõttes isoleeritult, toetavad teisendit *varsti* kõik *-sti* lõpulised adverbid (kuigi *-si* > *-sti*, nagu nägime, algupäraselt pole mingi suffiks-ollus). Ka praeguses kirjakeeles on kuju *varsti* ilmselt kõige hariikum; muud teisendid näikse esinevat peamiselt teostes, kus sihikindlalt on püütud keelt korrigeerida Õigek. Sõn. põhjal, isegi selle mõningate õhku-rippuma-jäänud normide (näit. *hüürima*, *lahi pro lahja*, *kõikede*, *kahti* = kahtesid jne.) järgi. Loodetavasti annab aga Õigek. Sõn. II trükk *varsti*-kujule eesõiguse. A. S-to.

16. Kas *algul* või *alul*, *õla* või *õlg*, *paled* või *palged*?

Missuguseid sõnavormisid tuleks kirjakeeles soovitamaks ja õigemaks pidada, kas *algul* või *alul*, kas *õlg*, *õlgade*, *õlgu* või *õla*, *õlade*, *õlasid*, kas *palged* või *paled*?

E. V-n.

Sõna *alg* (mille nom. on tarvitusel peamiselt liitsõnades nagu *alg-inimene*, *alg-aste* jne.) on meie nüüdisaegses kirjakeeles nähtavasti üldiselt esinenud ka nõrgaastmelistes kujudes *g*-lisena, s. o. (*aasta*) *algul*, (*töö*) *alguseks*, *algu-poole*, *algust saadik* jne. Alles Õig. Sõn. nii I-ses kui ka II-ses trükkis esitab sellest sõnast kujud: gen. *alu*, ill. *alusse* (adverbiaalselt muidugi: *talve algu*, kus sõna on tugeval astmel, pika *l*-ga). Kirjakeele tegelikus pruugis on siin aga Õig. Sõn. järgi võrdlemisi harva käidud (maha arvatud teosed, kuhu *alul*, *aluks* jne. on teadlikult korrigeeritud). Kas peaksime kõnesoleval korral talitama Õig. Sõn. soovitud järgides või jääma endise tarvituse juurde? Praeses rahvakeeles näikse sõna *alg* nii nom-s kui ka muus käänetes olevat õige haruldane. Kui ta aga esineb, siis nähtavasti harilikumalt kas kujul *algul* pika *l*-ga (loe: *al̄gul*, näit. Kolga-Jaanis, Rõigis) või *algul* lühikese *l*-ga (loe: *algül*, näit. Rõuges). Kuju *alul* on igatahes allakirjutanule elavast keelest tundmatu. Wiedemanni sõnaraamat tarvitab küll *alg* gen. *alu* 'Anfang', *alu-vanemad* 'Grosseltern', kuid siiski *algu nädalal* 'im Anfange der Woche' (muidugi ka *talve algu*, *sügise algu*, kus *l* on pikk). Samatüübilistes sõnades vaheldubki meie praeguses kirja- ja ühiskeeles *g* teatavasti kaduga (tagavokaalseis sõnus) või *j*-ga (esivok. sõn.), näit. *sulg* ~ *sulu*, *võlg* ~ *võla*, *halg* ~ *halu*, *sülg* ~ *sülje*, *selg* ~ *selja* (siiski *sälg* ~ *sälu*) jne. Erandiks on nähtavasti ainult kaks sõna: *pelg* gen. *pelgu*¹ (*pelgu-paik*, *Pelgulinn* 'teatava linnaosa nimetus Tallinnas') ja kõnes olev *alg* gen. *algu*. Nende erandiliste kujude nõrga astme *g*-alalhoiu seletus ei huvita meid praegusel silmapilgul, tegeliku keelepruugi seisukohast hindamisel, vähematki. Et need eran-

¹ Wied. EWb. tunneb ainult *pel'g* gen. *pel'ju*, *pel'jo* ja *pelg* gen. *pelu*, *pelü*. Õig. Sõn. I tr. tunnustab ainult *pelg* gen. *pelju*.

did on kirjakeeles kaunis kindla traditsiooniga, ei ole ka nende erandilikkus seega sugugi tülikas ja ei nõua mingit erilist õppimist ega meelespidamist. Viimast ette heita võiksime ainult „reeglipäraste“ gen. *alu* ja gen. *pelju* puhul. Kujusid *algul*, *alguks* jne. toetavad ka praeguse keelepruugi seisukohalt genetiivsete liitumustena tunduvad sõnad nagu *algupära*, *algupärane* (mis on eestis soomelisel kujul püsinud soomekeele laenud). *Alg* gen. *algu* asemele *alg* gen. *alu* ja *pelg* gen. *pelgu* asemele *pelg* gen. *pelju* võtmine ei tooks meie kirjakeelele vähematki kasu ega rikastust. See reformikene rahuldaks ainult neid, kes veel äraiganenud viisil endid keele korraldusel juhtida lasevad keeleajaloolisest põhimõttest ja kitsalt mõistetud järjekindluse-nõudest.

Ka *õlg* või *õla* küsimuse puhul tähendaksime kõigepealt, et rahvakeeles tarvitusel olevaist selle sõna teisenditest võiksid kirjakeelele arvesse tulla ainult kas *õlg* gen. *õla*, part. *õlga*, gen. pl. *õlgade*, part. pl. *õlgu* või *õla*, gen. *õla*, part. *õla*, gen. pl. *õlade*, part. pl. *õlasid*. Neist eelmine on vanem, esialgsem (vrd. soome *olka* gen. *olan*), kuna teine tüüp on nõrga astme üldinemise tulemus ja kuulub praegu sama käänatustüüpi, mis *kala*, *valu*. Tüüp *õlg* gen. *õla* näikse omasem olevat lõuna-eesti idapoolseile murdeile, kuid esineb ka Tartumaa põhjaosades (Setu *olg* gen. *ola*, Vastsel. *olg* gen. *ola*, part. *olga*, gen. ja part. pl. *olge*), kuna üldisemalt põhja-eestis ja lõuna-eesti lääneosades näib valitsevat tüüp *õla* gen. *õla* (Läänem., Pärnum., Harjum., Virum., Viljandim. keskosa: Tarvastu, Viljandi kih.)¹. On üldse märgata teise tüübi õige kiiret levinemist murretes, ühiskeeles ja nende mõjul ka kirjakeeles. Kuid meie grammatikud ja keelekorraldajad, kellele vanemad ja „ajalooliselt õigemad“, kuigi keelepruugist taganevad keelendid on olnud alati armsamad, on pea üksmeelselt (Einer, Aavik, Ridala, Loorits) pooldanud esimest tüüpi ja pidanud teist kirjakeeles „jämedaks“ veaks. Ka Õigek. Sõn. I tr. esitab ainult *õlg* *õla* *õlga* *õlgade* *õlgu*. Kumb tüüpidest lõpuks

¹ Paiguti leidub ka segatüüpisid: Helme *ola*, gen. pl. *olge*, Karksi *õla*, gen. *õla*, part. *õlga*, gen. ja part. pl. *õlge*.

kirjakeeles võidule pääseb, on iseenesest muidugi kaunis ükskõik, sest ühelgi neist ei leia me omadusi, mis seda teisega võrreldes teeks kirjakeelele otsustavalt kasulikumaks ja eelistatavaks. Tüübil *õlg*, gen. *õla* on see paremus, et et nom., gen. ja part. üksteisest erinevad, kuna *õla*-tüübil on nad homonüümsed. Kuid viimast tüüpi sõnade arv on meil eestis teatavasti ikkagi õige suur, ei tekita aga siiski märgatavamaid arusaamatusi. Tüüpi *õla*, gen., part. *õla* kaitseks võiks aga esitada asjaolu, et see hilistekkinud teisend on mingisugustel põhjustel väga eluvõimeline ja levinemishimuline. Kirjakeelde on ta tunginud sisse ja saanud juba õige harilikuks hoolimata korduvaist hurjutustest. Seesuguseid eriliselt levinemishimulisi keelendeid tuleks aga võimalust mööda kirjakeeles sanktsioneerida, kui nende vastu pole ette tuua mingisuguseid kaaluvamaid etteheiteid otstarbekohasuse seisukohast. Kui ka teisendil *õlg õla õlga* mingi minimaalne paremus vähemalt paistab olevat, ei kaalu see kaugeltki üles seda tuntavalt suurt vaeva ja jõukulutust, mis selle kaitsmine ja rivaaliga heitlemine on seni nõudnud. Koolides on teisend *õla õla õla* saanud teatavasti tähtsamaks jäneseks, kelle peale meie emakeele õpetajad jahti peavad. Sellevastu aga *õlg*-tüübi väljatõrjumine kirjakeelest oleks tuntavalt hõlpsam ja nõuaks õige väikest lõpp-tõuget. — Olgu lõpuks terve selle küsimuse tegeliku otsustusega nõnda või teisiti, kõrvale jäetama peaks siin igatahes äraiganenud keeleajaloolisele põhimõttele toetumine, mille järgi senini, sagedasti kirjakeele otstarbekohasusele otse kahjuks ja vihuti, on vigaseks ja mittesoovitavaks peetud võistlevaid keelend-teisendeid, mis on arenemiskäigus hilisemad ning on analoogilist teed kujunenud.

Pale - palge - palet - palette - palgeid ja *pale - pale - palet - palede - palesid* küsimus on oluliselt sama, mis eelminegi. Neist esimene on algupärasem, esialgsem (vrd. soome *pale* gen. *palkeen*), kuna teine on hilisem, nõrga astme üldinemise tulemus (tüübi *kõne* eeskujule tugenedes). Vanem tüüp näib olevat püsinud peamiselt saartel (Anseküla, Muhu), kohati ka põhja-eessti idamurdeis (Äksi, Simuna, Kuusalu

rannamurre), eriti aga lõuna-eestis (Hargla, Vastseliina); hilisema *pale-pale* tarvitusalal on aga Läänemaa (Ridala, Vigala, Kullamaa), Pärnumaa põhjaosa (Mihkli), Harjumaa (Risti, Rapla) ja nähtavasti ka Järvamaa. Paindumata-tüvelise tüübi tekkimine ja märgatav kiir levinemine murretes, ühiskeeles ja isegi kirjakeeles on muidugi tingitud seega, et vanem *pale-palge-palet* on selles tüübis (kus nimelt lühikesele vokaalile järgneb vaheldus *l-ig, r-rg* jne.) pea ainuline sõna kirjakeeles (murdeline, kirjakeeles vist väga haruldane *kare* gen. *karge* 'sööt', nõnda ka tüüp *hiile* gen. *hiilge*, *kuule* gen. *kuulde* — millede nom. ei ole nähtavasti sugugi tarvitata — ei suuda siin toetavalt kaasa mõjuda), kuna tüüp *kõne* (*vale, vene, vahe* jne.) on palju perekam, seega siis ka eluvõimelisem ja laiavam. Meie grammatikate autoritest ja keeleteadlastest suurem osa, samuti ka Õig. Sõn. I tr., on muidugi soovitamaks pidanud *pale-palge-palet-palete-palgeid*, jällegi nähtavasti kindlas usus, et iga vanem ja algupärasem keeleline teisend on õigem ja parem, iga uus kujundus aga väär, keelelise „muhennemise saadus“, „praeguse sugupõlve rikutud keeletunde tulemus“. Et niisugune põhimõte keelekorralduses on pedantne ja tuleks kord kolikambri heita, on selge. Küsimuse otsustamisel tuleks peaaesjalikult pidada silmas, kumb võistlevaist teisenditest on kirjakeelele otsarbekohasem, tema grammatilisele süstemile kasulik ja kumb neist sisaldab teatavaid sisemisi, sagedasti mõistusele raskesti konstateeritavaid paremusi, mis teda võitluses olemasolu eest võimaldavad kergemale võidulepääsule. Sellest seisukohast kalduksin eelistama tüüpi *pale*, gen. *pale*, gen. pl. *palede*. Et viimane tüüp on teatava elementaarse jõuga ühis- ja kirjakeelde tungimas, oleks seda ka palju hõlpsam aidata lõpulikule võidule, üldmaksvusele. A. S-te.

17. Kuidas tuleb arvsõnu kokku kirjutada?

Seni ilmunud keeleõpetused lähevad selles kõik lahku. Nii kirjutab H. Põld iga numbriüksuse lahus, kuid kaks viimast koos: kakstuhat kolmsada nelikümmendviis 2345. J. Jõgever soovib oma grammatikas kirjutada numbrid 1—9-ni koos järgneva kümnega ehk sajaga, nii kaks tuhat

kakssada kolmkümmend seitse = 2237. O. Loorits annab koguni kaks võimalust, millest esimene oleks sarnane H. Põllu moodusele, ainult selle vahega, et näeb ette kõik numbrüksused lahus, kuna teise järgi tuleks kirjutada kokku kõik numbrirühmad.

A. Keskküla.

Selle küsimuse kohta on Eesti Keele 1923. a. köites, lk. 173, juba esitatud reegel, mis kokku on seatud Ema-keele Seltsi juhatuse ja Õigek. Sõn. redaktsiooni poolt.

A. S-te.

Raamatute ülevaade.

Karl Stalte, *Livo lõlõd*. Livoõd it kēratõkst I. Kirjastus „Leelo“. Tallinna 1924. 24 lk. + 4 lk. (tõlkimisvahend).

Möödaläinud suvel ilmus Soome-Ugri hariduskongressi ajaks mainitud raamatukene, arvuliselt neljas seni Eestis ilmunud liivikeelseist raamatuist. Raamatu on välja andnud Karl Stalte, ning see sisaldab ka ainult tema enese luuletusi. Mõningad neist, nagu: *Rāndaliz loul, Jema, Kalamie loul* jne. on tuttavad juba Liivi lugemikkudest, kuna muu osa on uus.

Väga sümpaatlik raamatukene, mille ilmumist aina tervitada tuleb! Tähtis eestkätt keeleteaduse üliõpilastele, kuid ta lugemist võib soovitada ka kõigile muile, kes huvitatud väikesest Liivi rahvakesest. Keele suhtes ei tohiks ka vähikulegi raskusi tekkida, kuna raamat pealegi varustatud on tõlkimisvahendiga. Raamat sisaldab ka mõningaid pilte liivlastest ja nende elamutest.

Tahaksin siinkohal ühe puuduse peale tähelepanu juhtida (mis iseenesest siiski väga oluline pole). Nimelt teeb raamatu lugemisel raskusi pikkade vokaalide kolmesugune märkimisviis. Näit. on märgitud pikk *o ô-ga* (*mô, lõlõd* jt.), pikk *i i*, pikk *a, e* jne. *ā, ē* kujul (*pīlad, rāndas, tēg* jne.), kuna pikk *ä* ja *õ* lihtsalt ühekordselt on märgitud (*lāb, pāva, vōrōz, pōzō* jt.). Kas poleks olnud otstarbekohasem pikki vokaale märkida ühtlustamise mõttes lihtsalt kahekordselt, nagu eestis ja soomes? Foneetilisest transkriptsioonist pole nii kui nii suudetud kinni pidada juba trükitehnoloogilistel põhjustel. See kergendaks suuresti raamatu lugemist, kuid nagu tähendasin, pole ta siiski väga oluline. Nüüd, kus meie trükikodades kõik tarvilised tüübid olemas, kaob edespidiseil väljaandecil muidugi seegi puudus. Et uusi väljaandeid oodata on, seda näitab pealkiri kaanelehel — Liivi Seltsi kirjutused I. Jääb soovida heatahtlikku vastuvõttu mainitud raamatukesele, samuti uute raamatute ilmumist lisaks juba olemasolevaile.

H. P-p.

Toimetusele saadetud.

Kuukiri Eesti Kirjandus 1924. — Nr. 4—10 sisu: Dr. Virányi Elemér, Imre Madách. Hugo Raudsepp, Eesti algupärane ilukirjandus 1923 a. M. J. Eisen, Kalevi-poja sängid. Arthur Roose, Meie kirjanduse-elust möödunud aastal. M. J. Eisen, Kaleviste muna. Joh Käis, Looduslooline kirjandus 1923 a. Karl Aben, Kristjan Jaak Petersoni ilmavaade. M. Okas, Eesti keele õpperaamatud 1923 a. Arthur Roose, Friedrich Kuhlbarši loomingust. Ernst Nurm, Eesti keele süntaksite ülevaade [lk. 285—299, 326—334, 373—386, 430—442. — Tähtis emakeele õpetajatele]. J. Aunver, Mõnda Anton Thor Helle elust ja tegevusest M. J. Eisen, Aksel Olai Heikkel. Karl Perandi, Ado Reinwaldi usuliste vaadete arenemisest. Lilli Suburg, Suburgi perekond. J. Manninen, Paar seietust rahvaomase patoloogia alalt. J. Grünthal, Eesti rahvameditsiin. O. Liiv, Mõningaid mälestusi ja sõnalisi traditsioone Lüganuse kihelkonnast. A. Jürenstein, Järelsõna Lilli Suburgi poolt „Eesti Kirjanduses“ avaldatud „Suburgi perekonna“ kohta. M. J. Eisen, Kivistunud inimesed. Kirjandusline ülevaade (Maaailma kirjastik“, Wilde „Kogutud teoste“ keeleline arvustus jne.). Killud ja dokumendid. Eesti raamatute üldnimestik 1924 a. alates.

Virittäjä 1924. — Nr. 1—2. Sisuks m. s.: Prof. E. N. Setälä 60-vuotispäivänä, helmik. 27:ntenä 1924 (kuva). M. Rapola, Heinasuovan suomalaisten nimitysten leviamisuhteista. H. Ojansuu, Sananselityksiä [kõõm, laen jne.]. Y. H. Toivonen, Etymologisia huomioita. J. Kalima, Lyydin kielen *mähändüs* 'pohje'. E. A. Tunkelo, Lyydiläismurteiden refleksiivinen verbintunnus -ze-. V. Grünthal, Eräs monikon partitiivimuoto virossa. Jne.

Virittäjä 1924. — Nr. 3—4 sisu: Lauri Kettunen, Miten on selitettävä suomenkielen *a~e*, *ä~e* vaihtelu? (Järgneb). Aarni Penttilä, Virolaisten paikannimien rakenteesta. V. Grünthal, Temporaalirakenne virossa. V. T., Pari pientä muistelasirpaletta Aleksis Kivestä. Kirjallisuutta (m. s. S: a, Jahresbericht der estnischen philologie und geschichte, Bd. II, jahr 1919). Jne.

Virittäjä 1924. Nr. 5—6. Sisukord: Lauri Kettunen, Miten on selitettävä suomenkielen *a~e*, *ä~e* vaihtelu (Järg). Ester Soini, Juho Reijonen luonnonkuvaajana. Julius Mark, Arvostelujen johdosta. Lauri Kettunen, Arvostelijan huomatuksed. Kirjallisuutta (Streitberg-Festgabe; — Hermann Jacobsohn, Der Ursprung des Wortes

„Hansa“ jne.). E. A. T., Eräiden kattomuotojen suomenkielisistä nimityksistä. Jne.

Kieli- ja kansafiteellisiä tutkielmia. Juhlakirja professori E. N. Setälän kuusikymmenvuotispäiväksi 19²⁷/II 24. MSFOu. LI. Helsinki 1924. Sisust olgu nimetatud: M. Airila, Kielellisten ilmiöiden perusteleemisesta. Jalo Kalima, Etymologische miszellen. Julius Mark, Mrd. *ijks* 'schabhobel, schabmesser' und mrd. *jonks* 'bogen, pfeilbogen'. Martti Rapola, Suomenkielen *us-*, *üs-*loppuiset ominaisuudennimet. A. M. Tallgren, Viron keskisesta rautakaudesta. O. J. Tallgren, Morfeemitalous: kysyntä ja tarjonta. J. K. Toivonen, Uralte kulturwörter (*kaha, kott, söim* jne.). E. A. Tunkelo, Eräistä suomen, karjala-aunuksen ja vepsän refleksiivitunnuksista.

Albert Saareste, **Leksikaalseist vahekordadest eesti murretes.** I. Analüüs. 60 kaardi ja 1 skeemiga. Tartu 1924. XXVII + 304 lk.

Ilmunud ja ilmuvate raamatute tutvustaja nr. 6. K/Ü. „Loodus“. Tartus 1924.

C. Hansen'i Tallinna linna arhiivi kataloog. Teine, ümbertöötatud ja täiendatud väljaanne, korraldanud linna arhivaar O. Greiffenhagen. I. jagu: codices ja raamatud.

Akadeemilise Põllumajandusliku Seltsi Oskussõnade Toimikond, **Põllumajanduslikud oskussõnad** II. Sordiarenduse oskussõnad.

Agu. 1924. Nr. 18—25. Sisuks m. s.: H K r u u s, Eesti talupoegade põgenemine kohtadelt XV aastasajal ja XVI algusel. Prohvet Maltsvet uues valguses. Ed. H. „Tänav“ ja „uulitsa“ asemele „tee“. [Korratatakse ettepanekut, mis on esindatud ajakirjanduses juba a. 1920. Vt. Postim. homm. välj. nr. 3] Joh. Aavik, Keelevead ja vastuoksused III [Soovitatakse: *verekarva, merepõhjas, ajajooksul* jne. pro *verikarva, meripõhjas, aegjooksul*; *ta tundis end õnnelikuks* pro *ta tundis end õnnelikuna, see osutus valeks* pro *see osutus valena*; hoiatatakse teatavate sõnade — *milline, ent, küünima, omama, säilima* jne. — osalt liialdase, osalt eksliku tarvituse eest; märkused ses III peatükis on pea erandita täiesti otstarbekohased]. K. P., Soome-Ugri hariduskongress.

Vastutava toimetaja k. t.: Albert Saareste.

Väljaandja: Emakeele Selts.

Eesti Kirjastuse-Ühisus „Postimehe“ trükk, Tartus 1924. *

Keeleteaduslik ajakiri

EESTI KEEL

ilmub **Emakeele Seltsi** toimetusel, aasta kohta kuus numbrit (2—3 nr. kevadsemestril, 3—4 nr. sügissemestril) à 32 lk., kokku 192 lk. — **Üksikuid numbreid talitus müügile ei saada.** — **1924 a. tellimine on avatud.** (Hind sisemaal **200** mk., väljamaal **225** mk.). 1923 ja (veel vähesel arvul saadav) 1922 aastakäik brošüüritult maksavad kumbki 250 m. (väljam. 275 m.). — Toimetus: Tartu, Vabriku kuja 3, 8.

Talitus ja raamatute pealadu: Tartu, Gildi kuja 8, Eesti Rahva Muuseum, II. kord (Emakeele Seltsi talitus).

Tellimisi võtavad vastu kõik Vabariigi postiasutused.

Muud Emakeele Seltsi toimetused:

Sugunimede muutjatele ja eestistajatele:

1. **Eestlasele eesti nimi.** Sisaldab järgmised kirjutused: Eessõna. Eestlasele eesti nimi. O. Kallas, Kas oleme küpsed? M. J. Eisen, Sugunimede tekkimine. V. Ernits, Nimede muutmine kultuuriloolisena nähtusena. G. Suits, Nimede muutmine Rootsis. Hilja Kettunen, Teile, kellede pärast on tulevik. E. K. Sööt. Omad sepad (luuletus). J. Aavik, Missuguseid nimesid ja miks, pärast tuleks muuta. A. Saareste, Ka ristinimed eestilisemaks - O. Loorits, Eesti perekonnanimede kirjutamisest. V. Eestivere-Külalise võrdlus. „Academicus“, Kiri lahe tagant. L. Kettunen! Nimede valik ja soetamine. Nimede muutmise talituse teada, anne. Hind 50 marka.
2. **15.000 uut sugunime** Hind 50 marka.
3. **Nimede valik ja soetamine.** Hind 35 marka.

Hõimrahvaste keelte õppijatele ja sõpradele:

4. **Esimene liivi lugemik.** Hind 30 marka.
5. **Teine liivi lugemik.** Hind 40 marka.
6. **Kolmas liivi lugemik,** Hind 25 marka.
7. **Neljas liivi lugemik.** Hind 25 marka.
8. **Soome kirjastik nr. 2** (Valkea käärme). Hind 30 marka.
9. „ „ „ **3** (Kaksoisten seikkailut). Hind 30 marka.
10. „ „ „ **4** (Kultarukki). Hind 25 marka.

Muud väljaanded:

11. **Seto lugemik I.** Hind 150 marka.
12. **Aastaraamat I.** (1920). Hind 30 marka.
13. **Aastaraamat II.** (1921). Hind 40 marka.
14. **Aastaraamat III.** (1922). Hind 50 marka.
15. **Aastaraamat IV.** (1923). Hind 50 marka.

Pealadus: Karl Stalte, Līvo lōlōd. Hind 40 marka.

Emakeele Selts, Tartus.